

Jurnalul practicilor pozitive
comunitare

Revistă de dezvoltare comunitară

Editată de

Asociația pentru Dezvoltare și
Promovare Socio-Economică
CATALACTICA

Redacția

Sorin Cace

Radu Mircea

Victor Nicolăescu

Corina Cace

Marilena Avram

Adresa redacției

Bulevardul Magheru Gheorghe
Nr. 32-36, scara E, etaj 7, ap 34

Tel/fax: 0213134971
0212128344

www.catalactica.org.ro
corsorin@mailbox.ro
Apărut 2004

ISSN 1582-8344

Cuprins

Sorin Cace

Dezvoltarea comunitară și construirea
capacității comunitare p. 1

Iuliana Precupețu

Scurt istoric al dezvoltării comunitare
p. 6

Iuliana Precupețu

Condiții care facilitează dezvoltarea
comunitară p. 10

Simona Vonica Răduțiu

Convenția eliminării tuturor formelor
de discriminare împotriva femeilor
p. 14

Laura Șchiopu

Principii de acțiune comunitară
promovate de justiția restaurativă p.18

Gabriela Alexandrescu

Daniela Nicolăescu

Dimensiuni psihosociale ale violenței
intrafamiliale p. 33

Ioan Leon Naroși

Rodica Diana Cherciu

Educație pentru cetățenie democratică
p. 41

Nicolae Sali

Sorin Cace

Asociațiile obștești ale romilor din
Republica Moldova p. 45

Andreia Nicoleta Scoican

Situația familiei și a copilului.
Studiu de caz în localitatea Vâlcele,
județul Olt p. 49

Marilena Avram

Impactul fenomenului de îmbătrânire
demografică la nivelul societății p. 54

DEZVOLTAREA COMUNITARĂ ȘI CONSTRUIREA CAPACITĂȚII COMUNITARE

Sorin Cace

Prezentarea conceptelor

Dezvoltarea comunitară și construirea capacității comunitare sunt strâns legate dar nu reprezintă același lucru. În principiu, nu se poate concepe una fără cealaltă deoarece dezvoltarea comunitară pe termen lung este rezultatul construirii capacității comunitare.

Accentul în acest material este pus pe dezvoltarea comunitară. Articolul va pune în evidență procesul de dezvoltare comunitară care se construiește și rezultă din capacitatea comunitară. Atât dezvoltarea comunitară cât și construirea capacității comunitare sunt elemente fundamentale pentru o comunitate.

Cele mai multe comunități experimentează o relație echilibrată între dezvoltarea comunitară și capacitatea comunitară și, ca un rezultat, este util și practic să fie abordate împreună ca un proces complementar.

Ce este dezvoltarea comunitară?

Dezvoltarea comunitară este o evoluție planificată a aspectelor bunăstării comunității (economice, sociale, culturale și de mediu). Este un proces prin care membrii comunității se unesc pentru a demara o acțiune colectivă și pentru a genera soluții pentru probleme comune. Scopul dezvoltării comunitare poate varia de la mici inițiative în cadrul unui grup mic la inițiative majore ce implică întreaga comunitate.

Indiferent de scopul activității, dezvoltarea comunitară eficientă este:

- Un efort pe termen lung cu rezultate vizibile în timp
- Bine planificată
- Cuprinzătoare și echitabilă
- Holistică și integrată într-o imagine comprehensivă
- Inițiată și sprijinită de membrii comunității
- În beneficiul comunității
- Bazată pe experiențele care au condus la cele mai bune practici.

Rezultatul principal al dezvoltării comunitare este îmbunătățirea calității vieții. Dezvoltarea comunitară eficientă derivă din beneficiul mutual și responsabilitatea împărțită între membrii comunității, fiind recunoscută prin:

- Intercorelarea problemelor sociale, culturale, economice și de mediu
- Diversitatea intereselor într-o comunitate
- Relația în construirea capacității.

Dezvoltarea comunitară necesită și ajută la construirea capacității comunitare pentru a identifica problemele și preluarea avantajelor și oportunităților, prin găsirea unei baze comune și echilibrarea intereselor concurente. Dacă nu s-a realizat, este necesar un efort conștient și conștiincios în a face ceva (sau mai multe lucruri) pentru a îmbunătăți comunitatea.

La ce contribuie dezvoltarea comunitară?

Este un proces prin care comunitățile:

- Devin mai responsabile
- Organizează și planifică împreună

- Dezvoltă opțional stiluri de viață sănătoase
- Creează oportunități economice și de angajare
- Realizează obiective sociale, economice, culturale și de mediu.

Comunitatea

De câte ori ne gândim la termenul de comunitate folosim termeni geografici. Comunitatea este localitatea (ex. oraș, comună, sat). Când comunitatea este definită prin localizare fizică, ea poate fi delimitată prin granițe precise care sunt deja înțelese și acceptate de ceilalți.

Definirea comunităților în termeni de geografie este numai o modalitate de a le aborda. Comunitățile pot fi definite prin moștenire culturală comună, limbaj, credințe și interese împărtășite. De foarte multe ori sunt denumite „*comunități de interese*”.

Chiar și atunci când comunitățile se referă la localizare geografică, ele nu includ întotdeauna pe oricine din zonă. În centrele umane mari, comunitățile sunt definite cel mai adesea în termenii cartierelor.

Majoritatea oamenilor aparțin mai mult decât unei comunități, chiar dacă suntem conștienți sau nu de acest fapt. De exemplu, un individ poate fi, în același timp, parte a unei comunități reprezentate de cartier, o comunitatea religioasă și o comunitate ce împarte interese comune.

Dezvoltare

Termenul „dezvoltare” se referă cel mai adesea la ipoteze ale creșterii și expansiunii. De-a lungul perioadei industriale, dezvoltarea a fost strâns legată de creșterea vitezei, volumului și mărimii. Mulți se întreabă în prezent asupra conceptului creșterii din mai multe motive. Este demonstrat faptul că *mult* nu înseamnă întotdeauna *bun*. Suplimentar, se manifestă atenție în ceea ce privește reducerea dependențelor exterioare și scăderea nivelurilor de consum. Termenul *dezvoltare*, totuși, nu înseamnă

- Se împuternicesc singure
 - Reduc sărăcia și suferința
- întotdeauna *creștere*, dar implică întotdeauna schimbare.

Procesul dezvoltării comunitare ia în calcul și factorii ce influențează o comunitate și schimbă calitatea vieții membrilor săi. Dezvoltarea comunitară este un instrument pentru a organiza schimbarea și, totuși, nu este:

- Un remediu sau un răspuns pe termen lung la o problemă specifică în cadrul comunității
- Un proces ce caută să excludă membrii comunității de la participare
- O inițiativă care se înregistrează prin izolare de la alte activități conexe.

Similar construirii comunității, dezvoltarea comunitară este importantă prin analiza rezultatelor procesului. O provocare primordială pentru dezvoltarea comunitară este echilibrarea nevoii pentru soluții pe termen lung cu realitățile cotidiene, ceea ce necesită decizii imediate și acțiuni pe termen scurt.

Resursele dezvoltării comunitare

Termenul „resurse” este utilizat în multe contexte. Cel mai adesea înseamnă bani, dar în contextul dezvoltării comunitare el poate însemna mult mai mult decât atât. Dezvoltarea comunitară include resurse naturale, umane, financiare și de infrastructură.

Resursele naturale sunt toate lucrurile pe care le furnizează natura. Cel mai adesea, dezvoltarea comunitară se focalizează pe industria resurselor naturale, creează activități și bogăție, însă dacă aceste resurse nu sunt organizate corespunzător ele pot să nu fie sustenabile. Pentru a se asigura dezvoltare comunitară eficientă este necesar să existe un bun administrator și să se mențină un echilibru sănătos între activitățile economice, sociale și ecologice din comunitate.

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

Resursele naturale includ resurse cum ar fi:

- Pământ, apă și aer;
- Minerale și metale de suprafață/subteran;
- Petrol și gaze naturale;
- Păduri și alte plante;
- Viața sălbatică;

Resursele umane se referă la oameni. Oamenii sunt inima tuturor problemelor comunității și, de aceea, sunt importante pentru atingerea succesului. Dar nu este suficient numai să avem oameni implicați. În cadrul dezvoltării comunitare este important să avem persoana potrivită pentru activitatea potrivită, persoana cu cele mai bune capacități și cunoștințe. Aceasta nu este o problemă ușoară cu atât mai mult cu cât nu știm ceea ce ar trebui făcut, ce capacități sunt necesare sau ce trebuie făcut dacă ele lipsesc. Plasarea oamenilor în cele mai potrivite roluri și construirea capacităților sau a capacității umane este denumită *dezvoltarea resurselor umane*. Ocazional, se referă la construirea sau creșterea capitalului social. Indiferent de abordare, se recunoaște valoarea oamenilor și a talentului lor, acceptându-se că acest tip de dezvoltare este important în dezvoltarea resurselor naturale.

Resursele umane includ lucruri cum ar fi:

- Familii și stiluri de viață sănătoase
- Capacitatea de a construi, educa și pregăti
- Planificarea carierei
- Legislație în domeniile drepturilor omului și dreptului muncii.

Termenul *resurse financiare* este foarte bine definit. Știm că înseamnă bani și cel mai adesea implică abilitatea de a-i dobândi. Ceea ce complică lucrurile este modalitatea de a localiza și atrage cu succes tipul și cantitatea de resurse financiare pentru a dezvolta inițiative comunitare. Similar sintagmei „omul potrivit la locul potrivit”, este important să avem banii potriviți la timpul potrivit. Tradițional, dezvoltarea comunitară este bazată (în parte sau în totalitate) pe

dezvoltarea canalelor economice, corelarea taxelor și subvențiilor guvernamentale. Aceste metode lasă o mică putere sau control pe agenda guvernului sau sectorului privat. Strângerea de fonduri și identificarea grant-urilor au devenit activități permanente pentru multe organizații și grupuri implicate în dezvoltarea și furnizarea de servicii pentru comunitate.

Resursele financiare includ lucruri cum ar fi:

- Strângerea de fonduri și identificarea grant-urilor;
- Băncile și alte instituții financiare;
- Fonduri comunitare de împrumut și cercuri de ajutorare;
- Acces la fondurile de capital și investiții;
- Împrumuturi guvernamentale și programe finanțate;
- Cooperative și alte forme de investire;
- Politici și principii privind finanțarea împrumutului.

Infrastructura este o parte a resurselor necesare pentru o dezvoltare comunitară eficientă și include lucruri cum ar fi:

- Structuri și construcții fizice
- Transport
- Sisteme de comunicații
- Sisteme electrice, hidrotehnice, canalizare, încălzire și curățenie.

Totuși, infrastructura se referă atât la sistemele politice și de conducere necesare pentru a sprijini o comunitate, cât și la politicile, standardele și legile din comunitate. Fără infrastructură nu putem vorbi de comunitate în sens fizic.

Când se evaluează resursele necesare pentru o inițiativă a dezvoltării comunitare este important să se analizeze ce infrastructură este necesară, ce relații există, dacă sunt politici sau sisteme de sprijin în atingerea obiectivelor propuse.

O activitatea de dezvoltare comunitară are cel mai adesea propria infrastructură, cum ar fi o conducere sau

un imobil, dar este necesar să coexiste într-o relație echilibrată cu ceea ce există.

Important de reținut:

- ❖ Există multe moduri de a defini o comunitate
- ❖ Aparținem nu doar unei comunități
- ❖ Dezvoltarea comunitară urmează un proces planificat ce este integrat și se desfășoară pe termen lung
- ❖ Dezvoltarea comunitară nu este un remediu rapid pentru realitățile cotidiene ale comunității
- ❖ Planificarea resurselor pentru dezvoltare comunitară include toate resursele considerate – oameni, bani, infrastructură și mediu
- ❖ Dezvoltarea comunitară este o modalitate de a întări resursele unei comunități și cel mai adesea se fixează pe sustenabilitate și creșterea calității vieții.
- ❖ Dezvoltarea înțelegerii și dobândirii accesului la resurse este cel mai adesea dificilă și necesită abilități specifice

Ce înseamnă construirea capacității comunitare?

Toți oamenii și toate comunitățile sunt definite printr-o dimensiune specifică a capacității. Nimeni nu poate spune că are o capacitate împlinită, dar cel mai adesea dorim să o dezvoltăm. Ceea ce este important de sesizat este faptul că inima capacității comunitare sunt oamenii. Comunitățile sănătoase sunt realizate cu familii sănătoase. Crearea unor medii sănătoase va încuraja crearea unor economii sănătoase și o dezvoltare sustenabilă. Capacitatea de a realiza aceste lucruri este dată de o conducere bună, un plan viabil, motivație și sprijin din partea comunității. Fundamental, capacitatea se construiește și se realizează printr-un proces amplu care se inițiază atât prin construirea capacității, cât și printr-o dezvoltare comunitară eficientă.

Capacitatea reprezintă modalitățile și mijloacele necesare pentru a face ceea ce trebuie făcut. Este mai mult decât reducerea la simple îndemânări, planuri sau oameni. Ea include

angajament, resurse și tot ceea ce este necesar pentru ca procesul să fie încununat de succes. Cel mai adesea, capacitatea se referă la următoarele componente:

- Oameni care doresc să fie implicați
- Îndemânări, cunoștințe și abilități
- Comunitate sănătoasă și înstărită
- Abilitatea de a identifica și valorifica oportunitățile
- Motivația și finanțarea pentru a împlini inițiativele
- Infrastructură, instituții de sprijin și resurse fizice
- Conducere și structurile necesare pentru participare
- Resurse economice și financiare
- Sisteme și politici de adecvate.

Construirea capacității comunitare este bazată pe premisa că sustenabilitatea comunitară poate fi îmbunătățită după un timp. Capacitatea sau lipsa ei este reflectată în oameni, economie, mediu, cultură, atitudine și aspectul comunității.

Bunurile comunității și evaluarea comunității

Se consideră bunuri într-o comunitate și ar trebui evaluate:

- Bunurile și resursele umane
- Resursele de mediu
- Oportunități și limitări economice
- Imobile, programe și servicii culturale sau de recreare
- Sisteme financiare, politice și de securitate
- Infrastructura existentă și dorită
- Procese de comunicare

Impactul construirii comunitare

Când comunitățile își construiesc capacitatea, există un impact semnificativ asupra multor aspecte ale vieții în comunitate. Construirea capacității subliniază capacitățile și forțele pozitive existente, fără a se concentra pe probleme sau sentimentele de neputință. Un indicator care arată dezvoltarea capacității comunitare se referă la interesul manifestat de către oameni față de program și participarea frecventă și activă a acestora.

Rezultatele devin evidente și capacitățile, energiile și resursele multor comunități se îmbunătățesc pe măsură ce capacitatea crește.

Construirea capacității comunitare consumă timp, efort și necesită conducere. De asemenea, este necesar sprijinul indivizilor cu expertiză și/sau bani pentru pregătire. Creșterea capacității comunitare este un rezultat direct al unui proces eficient de dezvoltare comunitară și este foarte important ca oricine, indiferent că este conștient de procesul de dezvoltare comunitară, să se implice în activități.

Important de reținut:

Rezultate ale construirii capacității:

- Relații comunitare mai puternice;
- oameni mai sănătoși, familii mai sigure și securizate social, comunități primitoare;
- Creșterea numărului de oportunități bazate pe comunitate;
- Întărirea capacității membrilor comunității de a-și împărtăși ideile în cursul acțiunii;
- Creșterea competenței în proiectarea și realizarea unor scopuri comune;
- Extinderea intuiției pentru a cunoaște ce trebuie și cum trebuie făcut, precum și ce trebuie abandonat;
- Întărirea respectului pentru resurse limitate, inclusiv oameni, în maniera în care duplicarea și risipa să fie eliminate;
- Creșterea conștientizării importanței protecției, sprijinului și îmbunătățirii condițiilor pentru oamenii vulnerabili, culturi distincte, economii și medii fluctuante;
- Conducere calificată;
- Creșterea interesului din partea tinerilor de a deveni viitorii lideri;
- Creșterea capacității de a mânui dezacordul, amenințările și întâmplările pentru binele comunității.

Referințe bibliografice:

Anayanwn, C. N. (1988) "The Technique of Participatory Research in Community Development", Community Development Journal, January, vol. 23:11-15.

Armstrong, John and Michael Key. (1979) "Evaluation, Change and Community Work", Community Development Journal, October, vol. 14:210-223.

Krueger, R. A. (1988) Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research. Newbury Park, Sage Publications.

Lackey, Alvin, Mack Peterson and Jeff Pine (1981). "Participatory Evaluation: A Tool for Community Development Practitioners". Journal of the Community Development Society, 12 pp.

Marsden, David, Peter Oakley and Brian Pratt (1994). Measuring the Process: Guidelines for Evaluating Social Development. Oxford.

Pretty, Jules, Irene Gujit, Ian Scoones and John Thompson (1995). Participatory Learning and Action: A Trainer's Guide. London, International Institute for Environment and Development.

SCURT ISTORIC AL DEZVOLTĂRII COMUNITARE

Iuliana Precupețu

Originile ideilor de dezvoltare comunitară (DC), participare, acțiune comunitară sunt oarecum neclare și cu greu se poate identifica un moment anume în timp, care să marcheze cu precizie începuturile programelor de dezvoltare comunitară.

Forme de întraajutorare umană menite să rezolve probleme la nivelul diferitelor comunități și care să implice efortul comun al membrilor respectivelor comunități au existat din cele mai vechi timpuri. Comunitățile tradiționale creau mecanisme prin care puteau ține sub control și rezolva eventualele crize. În România, în mod tradițional, problemele legate de familie erau rezolvate în familia extinsă. Rudele erau cele care preluau copiii orfani, îngrijeau copiii ai căror părinți se aflau într-o incapacitate temporară de a-i îngriji etc. Industrializarea, urbanizarea, creșterea complexității comunităților au fost procese care au făcut imposibilă rezolvarea de tip tradițional a problemelor. Instituțiile statului au fost cele care au preluat funcțiile comunităților, însă rezolvarea impersonală de acest tip a dat naștere situației în care copiii nu au primit îngrijirea care să le asigure o dezvoltare adecvată, integrarea în societate, asigurarea unui statut egal cu cel al copiilor îngrijiți în familii.

Pe plan internațional, situația a fost relativ similară, în sensul că diferite forme de ajutorare în interiorul comunităților pot fi identificate în timpuri foarte vechi. Însă programe coerente de dezvoltare comunitară pot fi cu siguranță considerate cele care au fost create mai ales în anii '60 în Statele Unite, ca și cele implementate la nivel internațional de către Națiunile Unite.

Programe ale organizațiilor internaționale

Termenul de DC a fost în mod oficial adoptat la o conferință a administratorilor de politici sociale coloniale care a avut loc în Cambridge în 1948 pentru a înlocui pe cel de educație de masă. Definiția dată DC a pus accent pe noțiunile de auto-ajutorare, auto-determinare ca și concepte de bază ale DC.

În 1955, DC era definită în documentele Națiunilor Unite ca un proces care are ca scop crearea condițiilor de progres economic și social pentru toată comunitatea cu participarea sa activă și prin utilizarea deplină a inițiativei comunitare (Națiunile Unite, 1955, Social Progress through community development, NY)

DC s-a extins prin eforturile organizațiilor internaționale în multe părți ale Africii și India. Și Franța a introdus programe similare în teritoriile sale sub forma *animation rurale*. În spațiul american, DC a inclus idei cum sunt *participarea, auto-determinarea, self reliance*.

În timp, organizația Națiunilor Unite a fost cea care promovat mai ales ideea de dezvoltare socială care era de natură să integreze abordările serviciilor sociale cu cele de dezvoltare economică.

Organizațiile internaționale (Organizația Mondială a Sănătății, UNICEF, Banca Mondială și Organizația Internațională a Muncii) au contribuit la conturarea a noi strategii de dezvoltare socială. Una dintre cele mai importante astfel de strategii a fost cea a nevoilor de bază, adoptată în mod formal în 1976 de către ILO. De asemenea, UNICEF și OMS au adoptat în 1981 în Declarația de la Alma Ata, conceptele strategiei ce se concentra pe satisfacerea nevoilor de bază. Aceasta considera că planificarea economică și socială, redistribuția și

satisfacerea nevoilor de bază erau atribuții ale guvernelor în promovarea dezvoltării sociale. Criticile acestei abordări au evidențiat ideea că cea mai bună modalitate de dezvoltare socială ar fi eforturile oamenilor obișnuiți. Această critică a rezultat în formularea unei abordări a participării comunitare (Midgely, 60). Susținătorii acestei abordări considerau că guvernele au creat birocratii ineficiente, au risipit resurse, au favorizat corupția și, în general, au neglijat oamenii obișnuiți. Obiectivele dezvoltării pot fi atinse prin implicarea oamenilor la nivel local în realizarea unor proiecte menite să rezolve problemele. Participarea, împuternicirea au devenit foarte populare și multe organizații neguvernamentale le-au adoptat și inclus în propriile programe.

Unii dintre susținătorii acestei abordări au propus strategii care să îmbine eforturile guvernamentale cu cele ale oamenilor la nivel local în timp ce alții au considerat că ONG-urile ar trebui să aibă responsabilități exclusive în promovarea dezvoltării sociale.

Organizația Națiunilor Unite a publicat rapoarte în anii 70 asupra participării care au reflectat (Națiunile Unite, 1971b, 1975) implicarea sa în promovarea abordărilor de DC. UNICEF, OMS și Banca Mondială au accentuat mai ales proiectele locale bazate pe participarea oamenilor din comunitățile respective (Newell, 1975, BM 1975, UNICEF, 1982). În anii '80 atenția s-a concentrat mai ales pe conceptul de *dezvoltare durabilă*, care încerca să ia în considerare protecția mediului în procesul de dezvoltare economică.

UNICEF s-a implicat activ în promovarea sănătății copilului, nutriției și serviciilor maternale în lumea a 3-a.

Anii '80 au marcat o scădere a interesului față de DC, criticii programelor de DC arătând că ele glorifică virtuțile participării și auto-ajutorării fără a oferi resurse financiare pentru proiecte.

Caracteristici ale DC în spațiul american și Anglia

În spațiul american, conceptul de acțiune comunitară a făcut parte integrantă din programul antisărăcie "Marea

Societate" al administrației Johnson elaborat în anii '60. Proiecte care își propuneau rezolvarea problemei delincvenței juvenile implicând sprijinul comunităților locale au fost elaborate ca parte a acestui program.

Oficiul pentru Oportunitate Economică, creat pentru a desfășura războiul antisărăcie, cerea ca oamenii săraci să li se dea posibilitatea de participare în planificarea și monitorizarea serviciilor comunitare. Astfel, războiul antisărăcie a fost purtat de către diviziuni ale Programului de Acțiune Comunitară în aproape o mie de orașe, urmărindu-se prin crearea unor "echipe de consultanți" formate din rezidenți ai comunității trei obiective importante:

- oferirea unei oportunități clienților serviciilor publice de a avea un cuvânt de spus în ceea ce privește oferta de servicii (intenția era de a realiza o redistribuire a puterii, astfel încât deținătorii acesteia să renunțe la anumite privilegii deținute prin poziția în organizație);
- creșterea suportului comunității pentru munca realizată de către serviciile publice;
- îmbunătățirea serviciilor oferite de către organizațiile guvernamentale.

Studiile desfășurate pentru a înțelege funcționarea acestor unități au demonstrat un relativ eșec al acestora. Astfel, Burry (1981), Brill (1971), Moynihan (1970) consideră că acest eșec s-ar datora câtorva motive:

- reprezentanții agențiilor guvernamentale au opus rezistență opiniilor cetățenilor, considerând că sugestiile lor erau naive, bazate pe o slabă informare, fără calități practice;
- obiectivele agențiilor guvernamentale erau deseori atât de vagi, astfel încât consultanții nu dispuneau de criterii clare pentru alegerea între planuri alternative de acțiune;
- membrii grupurilor de consultanță aveau deseori dificultăți în înțelegerea programelor datorită lipsei de cunoștințe profesionale.

Ei preferau să se confrunte cu autoritățile în timp ce activitățile

comunitare erau conduse de membrii clasei mijlocii ale căror opinii nu coincideau cu cele ale consultanților.

Moynihan precizează chiar că președintele Johnson a regretat modul rapid în care a încercat să introducă ideea de participare comunitară oferind puțin suport programului în perioada războiului din Vietnam. În același timp, Moynihan consideră că, în fapt, guvernul american nu a fost sigur asupra a ceea ce încerca să realizeze: "avea o teorie despre valoarea participării segmentelor sărace ale populației dar nu avea și mijloacele necesare punerii ei în practică"¹.

Deși mai mulți autori împărtășesc această idee a eșecului participării comunitare în cadrul programului Marea Societate, pe termen lung însă rezultatele au fost foarte importante. Astfel, segmentele sărace ale populației au învățat pentru prima oară noi roluri sociale, au căpătat experiență în relația cu autoritățile reușind să se organizeze ulterior prin propriile forțe.

Concomitent cu aceste programe, au luat naștere acțiuni sociale ca urmare "a percepției existenței unei rupturi între administrație și comunități, mișcările comunitare fiind animate de credința comună că adevăratul control asupra vieților personale fusese încredințat megainstituțiilor societății: guvern, corporații de afaceri etc."².

Astfel, o mișcare comunitară se formase pentru a controla sistemul de protecție socială, o alta a chiriașilor încerca să controleze politicile în domeniul locuirii, mai multe vecinătăți se organizau pentru a obține control asupra dezvoltării urbane și serviciilor publice. Statul a început să răspundă acestor acțiuni sociale construind politici orientate comunitar, astfel încât, în 1995 programe orientate comunitar se desfășurau în Statele Unite în mai mult de 300 de orașe, peste 18 000 de grupuri comunitare ("neighborhood watch") cu aproximativ un milion de membri care lucrau cu forțele

locale de poliție cu intenția de a preveni delincvența.

În Anglia, ca și în colonii, încă din 1600 copiii abandonati sau orfani erau trimiși de către parohii în familii în care puteau lucra primind în schimb o îngrijire minimă. Această practică a constituit o primă formă a sistemului foster care. Aceste forme de îngrijire a copiilor se practicau înainte de a se introduce educația universală obligatorie și înainte ca acești copii să înceapă a fi văzuți ca ființe umane cu nevoi diferite de ale adulților. (Leon Ginsberg, *Understanding Social Problems, Policy and Programs*, Univ. of South Carolina, 1996)

În spațiul european, autorii englezi revendică și ei ideea de dezvoltare comunitară considerând că, din punct de vedere cronologic, programe de dezvoltare comunitară au fost realizate în Anglia înaintea programului "Marea societate". Astfel, în timp ce ideea abia prindea contur în America, în Anglia exista deja "Community Development Journal" în 1965, revistă care dezbătea valențele practice ale participării și dezvoltării comunitare³.

În ciuda acestor ușoare divergențe de opinie cu privire la originea dezvoltării comunitare, este evident că ea a însoțit politicile sociale elaborate în anii '60 atât în spațiul american, cât și în cel european, fiind considerată, în principal, o modalitate de dezvoltare prin abordarea problemelor la nivel local.

Astăzi, la nivel internațional se înregistrează o creștere puternică a interesului pentru programele de DC. Acest lucru este explicat în spațiul occidental (Craig, Mayo 1995) prin faptul că economia de piață a eșuat în încercarea de a oferi beneficii semnificative majorității populației. "Abordările economiei libere" au fost o modalitate de a crește sărăcia și excluderea socială iar strategiile asociate de ajustare structurală au exacerbat problema nevoilor nerezolvate în cele mai sărace țări. Tocmai de aceea, dezvoltarea comunitară poate fi o soluție într-un context confruntat cu globalizarea puterii economice, extinderea sărăciei, hegemonia pieței libere, creșterea

¹ Moynihan, în "Community Development Journal", 1/1998

² Ted Gaebler, David Osborne, *Reinventing Government*, Plume, NY, 1992

³ Craig, G, op cit, p. 28

conflictelor rezultate din combinații de rasă, frontiere, cultură, religie, globalizarea și realinierea puterii politice, dezvoltarea rapidă a comunicării globale.

În ceea ce privește serviciile sociale, inițiatorul mișcării comunitariste, Amitai Etzioni constata că "*există încă o mare nevoie de studiu și experimentare a utilizării creative a structurilor societății civile și cooperării public-privat, mai ales în ceea ce privește serviciile sociale*"⁴. Dezvoltarea comunitară este văzută ca o metodă de a lucra cu oamenii și pornește de la nevoile și aspirațiile acestora; este o provocare la formele existente ale organizării politice care se bazează pe organizarea centralizată, o provocare într-o lume postmodernă în care valorile dreptății, solidarității, cetățeniei și societății fără clase sunt amenințate ca urmare a restructurării economice și a fragmentării statului bunăstării, insecurității și competiției în numele libertății individuale⁵ (Williams, Hewitt, 1994, apud Gaebler, Osborne).

În același timp, DC este văzută ca o alternativă la serviciile profesionale care privesc oamenii ca pe simpli clienți, serviciile comunitare având o serie de avantaje: sunt mai devotate membrilor lor decât serviciile clienților lor, înțeleg mai bine problemele locale, rezolvă problemele în timp ce organizațiile guvernamentale distribuie servicii, oferă îngrijire, nu servicii, sunt mai flexibile, mai creative, sunt mai ieftine, creează standarde de comportament, se concentrează pe capacități, nu pe deficiențe.

Bibliografie:

- Midgley J, (1998), *Social development*, Sage, London
- Stoesy D, Guzzetta C, Lusk M (1999), *International development*, Allyn and Bacon, Boston
- Etzioni, A, "The Spirit of Community", Fontana Press, 1995
- Gaebler, T, Osborne, D, "Reinventing Government", Plume, NY, 1992
- Craig, G, "The community care reforms and local government change", School of Social and Professional Studies, University of Humberside, 1993.

⁴ Etzioni, op cit, p. 26

⁵ Williams, Hewitt, *Community Development Journal*, 3/1998

CONDIȚII CARE FACILITEAZĂ DEZVOLTAREA COMUNITARĂ

Iuliana Precupețu

Dezvoltarea comunitară este un proces ce are scopuri multiple: educarea și motivarea oamenilor în a se ajuta pe ei înșiși; dezvoltarea leadership-ului; crearea printre membrii comunității a conștiinței cetățeniei, a unei conștiințe civice; întărirea democrației la nivel local prin crearea și revitalizarea unor instituții care pot servi ca instrumente pentru participare locală; inițierea unor procese de dezvoltare de durată; stimularea oamenilor astfel încât aceștia să stabilească și să mențină relații armonioase de cooperare; inițierea de schimbări în viața comunității cu un minim de stres și dezagregare. (Khinduka, 1987).

Realizarea acestor scopuri presupune ca acea comunitate care este ținta programelor de dezvoltare să dețină anumite caracteristici care fac posibilă dezvoltarea. Experiența în domeniul DC demonstrează că astfel de programe își ating obiectivele sau dimpotrivă, eșuează în îndeplinirea chiar a celor mai simple scopuri pe care și le-au propus. Cum se poate explica acest lucru? Pe de o parte, există elemente care definesc comunitatea și care contribuie la succesul programelor, pe de altă parte există o serie de caracteristici care țin de design-ul programelor (proiectelor) care fac posibilă realizarea lor. Ceea ce ne propunem în continuare este să identificăm acele condiții care facilitează DC pe baza studiilor¹ realizate în domeniu și pe baza cercetării teoretice.

¹ Sursele inițiale au fost Finsterbusch și Van Wicklin (1989) care au studiat 52 de proiecte de DC în diferite țări și studiul lui Narayan D (1994) care a cercetat 10 proiecte de DC ale Băncii Mondiale în țări din America de Sud, Asia, Africa

Condiții care țin de comunitate

DC presupune un potențial inițial care să poată fi folosit în procesul de dezvoltare. „Mediul DC, comunitatea însăși: oamenii și structurile organizaționale reprezintă mediul schimbării care trebuie să aibă o anumită stabilitate: de exemplu, un grad suficient de coeziune socială și organizare internă, un nivel al leadership-ului, cunoștințelor și abilităților pentru a îndeplini sarcinile respective sunt condiții importante în reușita programelor de DC” (J Rothman, JCP, VOL7, 2-2000).

Formele de capital sunt multiple², ele nu includ numai tipul de capital material la care ne gândim în mod obișnuit.

Astfel, fiecare comunitate deține un *capital uman* adică o serie de informații sub formă de cunoaștere, educație, pe de o parte și, pe de altă parte, o stare de sănătate a populației. Deși, de obicei, oamenii într-o comunitate sunt priviți ca și clienți, recipienți ai unor măsuri venite din exterior, o comunitate poate utiliza resursele umane pe care le deține în procesele de dezvoltare: cunoștințele despre problemele comunității, experiențele anterioare în elaborarea unor programe, talentele deosebite, cunoștințele referitoare la creșterea și îngrijirea copiilor în crearea serviciilor pentru familie și copil etc.). De asemenea, liderii, persoanele din interiorul comunității care își asumă responsabilitatea în cadrul

² Sandu D (2001) a identificat șase tipuri de capital ce poate caracteriza comunitățile: vital, uman, simbolic, regional, social, de locuire. De asemenea, același autor a elaborat indici de dezvoltare pentru localitățile din România (1999) luând în considerare indicatori care descriu anumite tipuri de capital. Acești indici pot oferi o informație foarte utilă în luarea deciziei de implementare a programelor de DC.

programelor și care facilitează colaborarea și acțiunile comune, constituie unul dintre cele mai importante aspecte în implementarea acestor programe.

Capitalul vital (Sandu, 2001) se referă la populația comunității, la caracteristicile demografice ale acesteia (volumul populației, raportul populație tânără/populație în vârstă). Caracteristicile proiectelor de DC precum și șansele lor de succes depind de populația căreia ele se adresează și cu ajutorul căreia se implementează. Programele trebuie să țină cont de indicatorii demografici ai unei comunități încă de la elaborarea lor. O populație îmbătrânită poate fi mai greu implicată în strategii participative, iar tipul de program trebuie să aibă în vedere trăsăturile specifice oamenilor ale căror condiții își propun să le îmbunătățească.

O altă formă de capital este cel *social*, care se referă la interacțiunile existente între oameni, relațiile de colaborare, ajutorare dar și la organizațiile existente în respectiva comunitate care dau oamenilor posibilitatea de a participa la proiecte comune și de a se relaționa, ajuta. Proiectele de DC care iau în considerare rețeaua de relații interpersonale existente în comunitate și caracteristicile acesteia (bazată pe familie, vecinătate, colegialitate etc.) pot avea mai multe șanse de succes decât cele care omit tipul de relație preexistentă implementării proiectului. De asemenea, utilizarea relațiilor pe care comunitățile le au în afara lor se pot dovedi de maximă importanță. De exemplu, pentru mediul rural, experiența arată că „fiii satului” pot fi un important capital social (Sandu, 2001).

Capitalul material are în vedere resursele materiale existente în interiorul comunității ce pot fi folosite în diferite programe. El include surse financiare dar și spații care pot găzdui aceste programe, mici contribuții în natură pentru organizarea de întâlniri și altele. Resursele financiare sunt esențiale și de modul lor de alocare depinde fundamental succesul unui proiect. Ele pot fi locale sau pot fi atrase din surse exterioare comunității sau pot proveni din ambele surse, această ultimă

soluție fiind preferabilă pentru că implică în mai mare măsură responsabilitatea locală.

Capitalul simbolic ține de valorile la care oamenii aderă, de credințele lor, de orientările pe care ei le au în viața socială. Este de așteptat să existe anumite variații ale orientărilor de valoare ale oamenilor în funcție de tipul de comunitate (oraș, sat) însă variațiile nu sunt foarte mari de la un sat la altul, de exemplu.

Capitalul regional are în vedere locul în care este situată comunitatea în care se dorește implementarea programelor de DC. Foarte importante sunt provincia istorică/aria de dezvoltare, distanța față de oraș în cazul satelor sau față de centrul comunei în cazul satelor care nu sunt reședințe de comună.

Identificarea tipurilor de capital (capacității comunitare) de care dispune o comunitate reprezintă un pas important în cunoașterea comunității în vederea construirii unor programe care să aibă șanse de succes. Aceasta nu înseamnă în mod automat că acele comunități care au o slabă capacitate comunitară nu pot constitui arena programelor de dezvoltare. Accentul în acest caz trebuie pus pe construirea acestei capacități prin realizarea unor programe care inițial să solicite în mai mică măsură sau chiar deloc implicarea comunității, pentru ca, în timp, după acumularea unor experiențe pozitive de dezvoltare, să se treacă la proiecte care să implice forțe locale.

Condiții care țin de programele de DC

Proiectele de DC ar trebui să conțină obiective clare însoțite de sarcini simple care pot fi îndeplinite relativ ușor:

- sarcinile trebuie să fie specifice, nu comprehensive (au un start și un final care sunt clare astfel încât există înțelegerea a ceea ce se cere și a ceea ce se va realiza);
- presupun un grad scăzut de coordonare, astfel încât oamenii să îndeplinească sarcinile relativ ușor și fără a se angaja în rețele interpersonale complicate (de ex., într-o organizație structurată pe verticală, cu nivele multiple de responsabilitate, birocratizată, sarcinile

se duc la îndeplinire greu și în timp îndelungat);

- orizontul de timp este stabilit clar, termenele scurte sunt preferabile celor medii și lungi.

Proiectele la scară mică îndeplinesc mai ușor obiectivele; de asemenea, au mai multe șanse de a atrage finanțare și participare din partea oamenilor. Proiectele la scară mare care presupun centralizare administrativă au șanse mai mici de a atrage oamenii în implementarea lor.

- Există susținere din partea oamenilor. Implicarea din partea beneficiarilor este foarte importantă. Aceasta poate fi testată prin solicitarea din partea comunității a unei contribuții la implementarea proiectului (financiară dar și de altă natură). Această contribuție trebuie solicitată în funcție de condițiile comunitare concrete (este puțin indicată impunerea unei contribuții financiare din partea comunităților sărace, dar ele pot contribui cu resurse umane, oferirea de spații pentru desfășurarea proiectului etc.).

- Există un interes comun. Armonizarea diferitelor interese în realizarea unui proiect de dezvoltare comunitară este dificil de realizat. Totuși se poate realiza. De ex., un proiect care își propune crearea unui centru de zi pentru copii într-o comunitate ar putea fi parteneriat între autoritățile locale, un ONG, o organizație finanțatoare dar ar putea să implice și părinții ai căror copii vor beneficia de centrul de zi. Fiecare actor are un interes propriu în realizarea proiectului dar există și un interes comun, acela al rezolvării problemei copiilor, de care ar putea beneficia toți actorii implicați în proiect.

- Beneficiile sunt vizibile. Oamenii parcurg un proces de învățare socială prin participarea în programele de dezvoltare comunitară. Atunci când eforturile lor sunt de succes, participarea inițială devine precedent pentru programe viitoare, pentru dezvoltare durabilă, coeziune socială. *Beneficiile așteptate sunt percepute ca fiind mai mari decât costurile.*

Atunci când există capacitate comunitară, există și o probabilitate mare de a obține rezultate. Rezultatele se multiplică în timp. Când capacitatea comunitară este foarte slabă sau nu există, programele participative de dezvoltare comunitară au șanse scăzute de succes. În aceste cazuri, capacitatea trebuie construită prin crearea de servicii sociale oferite în mod direct celor în nevoie în interiorul comunităților. În astfel de comunități, probabilitatea ca oamenii să se organizeze pentru a-și rezolva problemele este destul de mică. Creând o astfel de bază pe termen lung se pot crea servicii care să includă în mai mare măsură strategii participative.

De obicei, programele de dezvoltare comunitară sunt implementate în comunități care au capacitatea de a se organiza, atrage fonduri etc. Aceasta și datorită nevoii celor care acordă finanțarea (guvernul, ONG-uri, autorități locale) de a obține rezultate pe care le pot raporta astfel încât să își mențină suportul de care beneficiază. Efectul ar fi acela al ignorării tocmai a comunităților care au mai multă nevoie de servicii.

Considerații în implementarea programelor de dezvoltare comunitară

Capacitatea comunitară este o condiție necesară dar nu suficientă pentru succesul programelor de DC.

Pe baza unei analize a 6 proiecte de DC, Campfens (1997, apud J Rothman) a identificat următorii factori esențiali pentru programe participative de succes:

- un mediu deschis și democratic;
- administrație publică descentralizată;
- structuri de decizie colectivă la toate nivelurile administrative;
- educația comunităților în metodele activismului comunitar și leadership-ului;
- metode democratice de conducere în interiorul organizațiilor de asistență socială și a celor implicate în astfel de programe;
- implicarea ONG-urilor și crearea unor organizații care să se auto-guverneze.

Un studiu realizat în vremea când abordarea DC a început să fie implementată pe scară largă sugera alți factori organizaționali și administrativi care au importanță. O echipă de cercetare a Națiunilor Unite coordonată de Herbert Hyman a chestionat 445 experți în DC din 13 țări despre experiența lor în domeniu. Rezultatele studiului au fost sintetizate după cum urmează:

- Calitatea planificării programelor este un factor esențial. Planificarea grăbită, incompletă, se poate dovedi un impediment în succesul proiectului. În multe țări, printre care și India, programele de DC s-au extins rapid ca rezultat al eforturilor politicienilor de a împărtăși votanților intențiile lor cât mai curând posibil. Asistenților sociali comunitari li s-au dat prea multe responsabilități și răul care a rezultat a fost chiar mai important decât dacă nu s-ar fi întreprins nimic.

- „Programele sunt de succes când sunt utilizate resurse adecvate.” (Holdcroft 1978 apud J Rothman). Procedul proiectelor pilot în care se realizează programe la scară mică ce sunt apoi extinse pe baza unei observări permanente a modului în care funcționează. Proceduri flexibile, un ritm moderat de punere în practică și programe cu scopuri înguste dar realizabile pot fi elemente ce contribuie la succes.

- Calitatea resurselor umane utilizate în programele de DC. Studiul a ierarhizat diferitele tipuri de experți implicați în programe în funcție de eficiența pe care au dovedit-o. Profesioniștii cu abilități multiple au fost considerați ca fiind cei mai eficienți de către 60% dintre persoanele intervievate, persoanele fără educație specială, au fost considerate de către 30% dintre subiecți ca fiind eficiente, iar experții specializați într-un domeniu specific au fost menționați de 15% ca fiind eficienți.

Persoana care lucrează în proiectele de DC este un actor foarte important care trebuie să înțeleagă comunitatea în întregul ei, modul în care instituțiile ei funcționează, trebuie să aibă calități de diplomat pentru a putea să

armonizeze interesele diferite, înțelegere față de populația comunității.

- Suport permanent din partea organizațiilor finanțatoare, comunicare continuă între organizațiile implicate. În programele de DC implementate la nivel național (Kotze, 1987) „problema coordonării și planificării programelor a constituit o dificultate permanentă pentru administratori pentru mulți ani. Crearea ierarhiilor la nivel local, regional și central nu a fost de natură să îmbunătățească programele la nivel comunitar și a creat probleme în comunicarea interdepartamentală. De obicei, diferitele departamente vor să obțină credit pentru toate rezultatele pozitive.

Bibliografie:

- Sandu D, (1999), *Spațiul social al tranziției*, Editura Polirom, Iași
- Rothman, J (2000), Collaborative self-help. Community development: When is the strategy warranted?, în *Journal of Community Practice*, vol 7, no 2/2000
- Sandu D (coord) (1999), “*Social assesment for rural development project*”, WB, 2000
- Mulroy E (2000), Strategy and the evolution of the structure in a community based collaboration in *Journal of Community Practice*, vol 8, no 4/2000

CONVENȚIA ELIMINĂRII TUTUROR FORMELOR DE DISCRIMINARE ÎMPOTRIVA FEMEILOR. DREPTURILE UMANE PENTRU FEMEI

Simona Vonica-Răduțiu

DREPTURILE UMANE PENTRU FEMEI¹.

Egalitatea reprezintă un principiu fundamental al oricărei societăți democratice. Din păcate, femeile sunt încă supuse diferitelor forme de discriminare atât în domeniul vieții publice cât și private. Articolul supune atenției problema drepturilor pentru femei din perspectiva reglementărilor legislative internaționale.

Sub-comisia privind statutul femeilor

Imediat după cel de-al doilea război mondial, proaspăt înființata Organizația a Națiunilor Unite a acordat o atenție deosebită promovării drepturilor umane la scară internațională. În acest sens, a fost constituită Comisia privind Drepturile Umane. În noul cadru de abordare a problematicii drepturilor omului, a început să se acorde din ce în ce mai multă importanță situației femeilor. Un factor important l-a constituit contextul specific de după cel de al doilea război mondial în care doar câteva țări recunoșteau sau respectau drepturile femeilor.

În anul 1946 a fost înființată o sub-comisie specială privind exclusiv statutul femeilor. Inițial această sub-comisie a funcționat în cadrul Comisiei pentru Drepturile Umane a Națiunilor Unite. Principalul scop al acestei sub-comisie privind statutul femeilor a fost să

realizeze o cartă a drepturilor femeilor. În anul 1946, sub-comisia a prezentat o formă legislativă inițială organismului mamă: Organizația Națiunilor Unite, dar din păcate aceasta a fost respinsă.

Cele două Comisii au fost separate în anul 1946 datorită impactului potențial al războiului rece asupra funcționării în bune condiții a Organizației Națiunilor Unite, mai precis pericolul de a paraliza efectiv activitatea Comisiei. Cele două comisii au rămas însă subordonate aceluiași organism internațional.

Una dintre principalele realizări ale Națiunilor Unite a reprezentat-o Declarația universală a drepturilor omului, adoptată în cadrul adunării generale în anul 1948 care la rândul ei include „Declarația Universală a Drepturilor Omului”, „Convenția Internațională asupra Drepturilor Economice, Sociale și Culturale” și „Convenția Internațională a Drepturilor Civile și Politice” cu cele două protocoale opționale.²

Un prim succes – deja celebru - în activitatea Comisiei privind statutul femeilor a fost modificarea formei inițiale a preambulului Declarației Universale a Drepturilor Omului din „toți bărbații sunt frați” în „toate ființele umane sunt născute libere și egale în demnitate și drepturi”. În ciuda acestei realizări, la momentul semnării Declarației Universale majoritatea femeilor nu puteau să voteze, motivul principal pentru care una dintre primele inițiative a constituit-o exact asigurarea drepturilor politice pentru femei.

Tratate internaționale

Principalele tratate internaționale care abordează situația femeii sunt: „Convenția privind Drepturile Politice

¹ Realizarea acestui articol a fost posibilă în urma participării la școala de vară “Equal Status and Human Rights of Women”, Oresund Summer University, iulie-august 2002, Institutul Raoul Wallenberg, Universitatea de Drept, Lund, Suedia. Materialele utilizate în acest articol se bazează pe notele de curs, dezbaterile prilejuite și nu în ultimul rând bibliografia cursului.

² Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law, „United Nations Human Rights fact sheets”, nr. 1-27, ediția a șaptea, Lund, Suedia 2001, p 435

pentru Femei” (1952), „Convenția Eliminării tuturor formelor de Discriminare Împotriva Femeilor” (1979) și “Declarația pentru Eliminarea Violenței Împotriva Femeilor” (1993).

„Convenția privind Drepturile Politice pentru Femei” a fost adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite conform rezoluției 640 (VII) din 20 decembrie 1952 dar a intrat în vigoare începând cu 7 iulie 1954. Cuprinde un număr de unsprezece articole. Primul articol menționează că “femeile trebuie să fie îndreptățite să voteze în toate alegerile electorale în condiții egale cu bărbații, fără nici o discriminare”.³

În cadrul Comisiei pentru Statutul Femeilor, munca pentru elaborarea inițiativei legislative a continuat dar a reușit să dea rezultate abia în anul 1979 sub forma înaintării către Națiunile Unite a Convenției „CEDAW” - Convenția Eliminării tuturor Formelor de Discriminare Împotriva Femeilor. Până astăzi, acest document rămâne principalul document legislativ care reglementează internațional situația femeilor.

„Convenția Eliminării tuturor Formelor de Discriminare Împotriva Femeilor” (CEDAW) a fost adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin rezoluția 341/ 180 din 18 decembrie 1979 și a intrat în vigoare la data de 3 septembrie 1981. Cuprinde un număr de 30 de articole organizate în șase părți. Conform articolului 1 din Convenție, discriminarea împotriva femeii este definită ca „orice distincție, excluziune sau restricție făcută pe baza diferenței de gen și care are ca efect sau ca rezultat reducerea sau anularea recunoașterii, beneficiii sau exercitării de către femeie, indiferent de statutul ei civil, pe baza egalității dintre bărbați și femei a drepturilor umane și libertățile fundamentale în domeniul politic, economic, social, cultural, civil sau orice alt domeniu”.⁴

³ Goran Melander și Gudmundur Alfredsson (editori), „The Raoul Wallenberg Compilation of Human Rights Instruments”, Editura “Martinus Nijhoff”, Lund, Suedia, 1997, p. 233

⁴ Ibidem, p. 237-238

Convenția a fost ratificată începând cu anul 1980. Primele țări care au semnat în anul 1980 au fost: Suedia, Cuba, Guyana, Polonia, Portugalia, Laos, Dominica, Barbados, China, Capul Verde și Ungaria. România a ratificat Convenția odată cu cel de al treilea val de țări semnate în anul 1982 împreună cu Columbia, Bulgaria, Iugoslavia, Vietnam, Austria, Congo, Guinea, Guatemala, Republica Dominicană, Peru și Sfânta Lucia. Între anii 1980 și 1997, un număr total de 164 din Europa, Asia, Africa și America Latină au ratificat Convenția CEDAW. Statele semnate își asumă responsabilitatea respectării drepturilor femeilor dar și a deciziilor date de tribunalele internaționale a drepturilor omului în cazul diferitelor interpretări, plângeri sau neînțelegeri.⁵

“Declarația pentru Eliminarea Violenței Împotriva Femeilor” a fost adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite în rezoluția 48/ 104 din decembrie 1993 și cuprinde un număr de șase articole. Conform declarației, „violența împotriva femeilor” este definită ca orice act de violență care conduce la „dăunarea sau suferința fizică, sexuală sau psihologică a femeii, incluzând orice fel de amenințare, coerciție sau deprivare arbitrară de libertate indiferent dacă se manifestă în viața publică sau privată”.⁶

Obstacole în implementarea drepturilor femeilor

Convenția Eliminării tuturor formelor de Discriminare Împotriva Femeilor a deschis noi perspective în asumarea responsabilității din partea statului, în implementarea cu succes a drepturilor omului, protejarea drepturilor femeilor și prevenirea violării acestor drepturi, în general respectarea demnității umane.

Totodată este necesar să fie analizate, identificate și luate măsuri

⁵ SIDA – Swedish Ministry for Foreign Affairs, „A handbook on CEDAW – the Convention on the elimination of all forms of discrimination against women” p 6-8

⁶ Ibidem, p. 250

preventive împotriva tuturor situațiilor sau obstacolele ce ar putea apărea. Unul dintre principalele obstacole în implementarea drepturilor pentru femei este reprezentativitatea scăzută a femeilor în guverne, în general în funcțiile de conducere sau în organizații internaționale. Un punct de plecare în promovarea drepturilor femeilor l-ar putea reprezenta integrarea femeilor în organismele politice și administrative, publice și private și recunoașterea legală a drepturilor femeilor. (S. E. Charlton, 1997, p. 13)

Luând ca studiu de caz India, nerespectarea drepturilor femeilor poate fi interpretată ca incapacitate a statului de a colabora cu toți factorii implicați, inclusiv reprezentanții societății civile în a emancipa imaginea colectivă a femeii. Deseori imaginea caracteristică femeilor lumii a treia este aceea a unei femei “cu slabă pregătire educațională, săracă, tradiționalistă sau orientată preponderent spre familie, victimizată”. (R. Algever, p. 157) Pe de altă parte această imagine a fost deseori considerată ca un stereotip al discursului feminist vestic care la rândul lui poate reprezenta un impediment în direcția articulării nivelului global cu cel național și local.

O altă dificultate în prevenirea discriminării femeilor este modul în care se intersectează prevederile convențiilor internaționale privind drepturile umane și contextul național. Diferențele culturale naționale pot conduce uneori la ignorarea completă a prevederilor stipulate în convențiile internaționale. Chiar și la ora actuală multe încălcări ale drepturilor femeilor nu sunt recunoscute oficial și implicit rămân nepedepsite. Unele forme subtile de exploatare sunt corelate cu practici culturale, religioase sau condiții familiare care au “constrâns modernizarea condiției femeilor și au intensificat marginalizarea și opresiunea lor”. (R. J. Cook, 1994, p. 239).

Responsabilitatea statului este un principiu fundamental în dreptul internațional dar statul nu răspunde de acțiunile individuale ale persoanelor fizice sau chiar juridice. De aici dificultatea conectării indivizilor sau realităților de la

nivel local cu prevederile de la nivelul global.

Luând în considerare obstacolele prezentate, înțelegerea și aplicarea acelorași principii privind drepturile femeilor depinde în mare măsură de sensibilizarea, de informarea corectă, de experiența femeilor în țările și culturile lor. Studiul percepției femeilor asupra acelorași aspecte care le pot discrimina poate conduce la concluzii diferite. Ceea ce poate fi definit ca opresiune din afara unei culturi poate fi interpretat diferit de membrele respectivei culturi.

Convențiile privind drepturile femeilor reprezintă fără îndoială un succes în domeniu dar ele rămân doar “un stadiu în evoluția drepturilor umane” (R. J. Cook, 1994, p. 252). Implementarea lor propriu zisă implică mai mult decât atât. Tratatul ratificat internațional oferă cadrul legal dar ele trebuie susținute de metode efective de monitorizare:

- a strategiilor legislative atât la nivel național cât și internațional,
- a respectării la nivel național a obligațiilor legale asumate prin ratificare
- dificultățile aplicării normelor internaționale la nivel local și individual.

Practic este de datoria statului să asigure cadrul funcțional de exercitare a drepturilor femeilor, să investigheze plângerile și să sancționeze cazurile dovedite și să ofere sprijin compensatoriu pentru victimă.

Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor

Conform articolului 17 din Convenție, la nivel internațional a fost stabilită un comitet pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor care verifică implementarea prevederilor CEDAW de către țările care au semnat ratificarea sau urmează să o ratifice.

Este compusă din 23 de experți prin vot secret dintr-o listă propusă de state urmărindu-se distribuția geografică echitabilă și prezența diferitelor civilizații

și sisteme legale. Este interesant faptul că singurul bărbat din comitet a fost propus de Suedia⁷. Experții individuali lucrează pe o perioadă de patru ani dar nu își reprezintă guvernele naționale și nu intervin atunci când țările lor prezintă rapoarte.

Activitatea de monitorizare a implementării Convenției se face prin examinarea rapoartelor naționale trimise de guverne. Aceste rapoarte conțin măsurile legislative, judiciare sau alte măsuri întreprinse în concordanță cu prevederile Convenției. Pe această bază se fac recomandări și sugestii. Există cazuri în care se solicită rapoarte suplimentare din partea diferitelor agenții specializate care la rândul lor primesc informații de la agenții non-guvernamentale. Rapoartele prezentate sunt supuse diferitelor întrebări cărora guvernele le pot răspunde în maximum trei luni.

Comitetul se întrunește pentru două săptămâni în fiecare an. Raportează anual activitatea sa Adunării Generale prin Consiliul Economic și Social care transmite rapoartele Comisiei pentru statutul femeilor.

Referințe bibliografice

- Renata Algevere, *“Human Rights of Women in India –the anti-dowry movement, NGOs and the State”*,
- Sue Ellen Charlton, *“Development as hisstory and process”* în *“The women, gender & development”*, Nalini Visvanthan (coordonator), 1997
- Rebecca J. Cook, *“State Accountability under the convention on the elimination of all forms of discrimination against women”*, în *“Human rights of women-national and international perspectives”*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1994
- Goran Melander și Gudmundur Alfredsson (editori), *„The Raoul Wallenberg Compilation of Human Rights Instruments”*, Editura “Martinus Nijhoff”, Lund, Suedia, 1997

⁷ Goran Melander, Directorul Institutului “Raoul Wallenberg”, Universitatea Lund, Suedia

- *** *„United Nations Human Rights fact sheets”*, nr. 1-27, Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law ediția a șaptea, Lund, Suedia 2001

- *** *„A handbook on CEDAW – the Convention on the elimination of all forms of discrimination against women”*, SIDA Swedish Ministry for Foreign Affairs, Suedia, 2000

- Note de curs, școala de vară “Equal Status and Human Rights of Women”, Oresund Summer University, iulie-august 2002 Institutul Raoul Wallenberg, Universitatea de Drept, Lund, Suedia.

PRINCIPII DE ACȚIUNE COMUNITARĂ PROMOVATE DE JUSTIȚIA RESTAURATIVĂ

Laura Șchiopu
Ministerul Educației și Cercetării

Considerăm că, pentru societatea românească, este necesară o regândire și o reevaluare a concepției tradiționale privind măsurile de politică penală și deschiderea sistemului penal român înspre sancțiuni alternative, cu un grad sporit de implicare a comunității în problema infracționalității. Răspunsul dat infracțiunilor ar trebui să privească toate părțile implicate: victima, infractorul și comunitatea. O nouă filozofie penală, bazată pe principiile de justiție restaurativă, se întemeiază pe înțelegerea de către infractor a răului produs prin fapta sa ilicită, acceptarea răspunderii și repararea pagubei produse. Ar trebui încurajată implicarea directă a victimei și a infractorului în rezolvarea conflictului, prin dialog și negociere, în prezența și cu asistența unei a treia părți - negociator sau mediator.

Implicarea comunității în administrarea justiției presupune schimbarea modului de înțelegere a infracțiunii și, în mod corelativ, a pedepsei. În primul rând, ideea cvasiunanimă în societatea românească este aceea că organele justiției penale sunt principalele sau poate singurele responsabile cu controlul infracțiunii. Pe de altă parte, există o orientare constantă la nivelul organelor de decizie privitor la modul de reacție față de infracțiune, mai ales atunci când o anumită categorie a acestora crește alarmant. De foarte multe ori, apare aproape ca un titlu de glorie, ca o măsură incontestabilă a „luării de atitudine”, a interesului „real” pentru soluționarea problemei faptul că, pentru foarte mulți, eficiența unei măsuri pentru o problemă de creștere a infracționalității este direct proporțională cu duritatea reacției, exprimată în asprimea pedepsei cu care se sancționează. Se consideră, așadar, că pedeapsa este capabilă să influențeze comportamentul, iar prevenirea infracționalității este direct

corelată cu asprimea pedepselor prevăzute. Cu alte cuvinte, persistă încă un mod de a vedea răspunderea infractorului ca fiind o obligație a acestuia de a suporta suferința, ca o consecință a faptelor sale. Este însă îndoielnic faptul că această producere deliberată a suferinței contribuie la refacerea echilibrului vieții comunitare.

Ceea ce caracterizează în momentul de față răspunsul dat de către societatea civilă, de către comunitate, vizavi de comportamentul infracțional este o anumită formă de neimplicare, de acceptare resemnată a stării de dezordine, de scădere accentuată a formelor principale de control social, coroborate cu insuficienta încredere în autoritățile publice, a căror misiune este de a asigura respectarea legilor, de a menține un nivel cel puțin satisfăcător de siguranță și ordine publică. Credem că principalele cauze ale acestei forme de atitudine se regăsesc în modalitățile (deficiente) de structurare și funcționare socială ce caracterizează societatea românească actuală, la care se adaugă o concepție juridică depășită, în opinia noastră. Potrivit modului în care este în prezent definită și interpretată infracțiunea, aceasta este văzută ca o faptă de încălcare a unei valori, o faptă împotriva statului, ca ideal abstract și nu ca un act prin care se lezează drepturi fundamentale ale victimei și, în acest sens, față de care ar trebui în primul rând să fie răspunzător. Nici un argument nu este mai grăitor în acest sens decât acela că, odată fiind încălcată legea penală, raporturile de tragere la răspundere sunt stabilite între stat și infractor. Așadar este reiterată concepția potrivit căreia statul este în primul rând lezat prin respectiva faptă și el are dreptul de a trage la răspundere pe făptuitor. Un asemenea mod de raportare la un act infracțional are consecințe nedorite nu numai din perspectiva victimei, care are un rol marginal în cadrul procesului de tragere la răspundere a infractorului, trăind frustrarea neglijării

nevoilor sale, dar și în ceea ce-l privește pe făptuitor, care are doar un rol pasiv, de a suporta tragerea la răspundere, precum și asupra comunității, al cărei echilibru este perturbat, dar nu i se recunoaște dreptul de a se implica pentru restabilirea acestuia.

La baza noii filozofii penale, justiția restaurativă, stau următoarele principii:

- crima își are originile în condițiile sociale și în relațiile sociale din cadrul comunității

- prevenirea infracțiunilor depinde de modul în care comunitatea, alături de autoritățile centrale și locale (prin acțiunile de politică socială), își asumă responsabilitatea de a remedia condițiile sociale ale infracționalității

- consecințele infracțiunii nu pot fi rezolvate în totalitate pentru părți dacă nu se facilitează implicarea personală a acestora

- măsurile pe care le presupun programele de justiție restaurativă trebuie să fie suficient de flexibile, astfel încât să răspundă exigențelor particulare, nevoilor personale și posibilităților de acțiune în fiecare caz în parte

- justiția restaurativă reprezintă o concepție echilibrată, în care un singur obiectiv nu trebuie să primeze asupra celorlalte.

Potrivit justiției restaurative, este avansată o definiție a comportamentului infracțional centrată pe victimă, iar prejudiciul, vătămarea, este privită mai degrabă ca un act împotriva individului decât ca un act împotriva statului. În justiția restaurativă, crima are accepțiunea oricărui rău prin care sunt slăbite relațiile dintre oameni ori prin care este prejudiciată o anumită comunitate. Justiția îi privește pe: victime, comunitățile victimizate și pe făptuitori. Prin programele de justiție restaurativă li se oferă victimelor posibilitatea de a se face auzite, de a-și recâștiga încrederea în sine prin exprimarea propriilor nevoi și prin modalitățile oferite de a și le satisface. Sunt implicați, de asemenea, membri ai comunității, agenții comunitare, școli, poliția, organizații, comunități religioase și de afaceri, care cooperează în cadrul unei varietăți de programe de prevenție și

reacție, prin care se micșorează distanța dintre oameni și organizații și se întăresc legăturile comunitare. Comunitățile au dreptul de a se simți în siguranță. Justiția restaurativă facilitează construirea, în cadrul comunităților, a sentimentului de siguranță și a capacității acestora de acțiune colectivă prin implicarea activă a membrilor săi în soluționarea problemelor. În justiția restaurativă făptuitorul trebuie să își asume personal responsabilitatea pentru faptele sale și să se implice activ în repararea răului pe care l-a produs victimei și comunității.

Fundamentul oricărei comunități îl constituie relațiile dintre membrii săi, iar justiția restaurativă își îndreaptă atenția tocmai asupra relațiilor, a modului în care acestea sunt afectate prin faptele de încălcare a legii, precum și puterea acestor relații de a vindeca și transforma victima, făptuitorul și comunitatea. O justiție care se bazează pe relații corecte și care caută să refacă relațiile prejudiciate trebuie, prin definiție, să se realizeze în contextul comunității. Sistemul penal nu poate oferi suficientă siguranță publică fără implicarea activă a comunității. Aceasta deține instrumente, resurse și o formă de putere pe care sistemul judiciar nu le are.

Construirea unei comunități se bazează pe construirea relațiilor dintre membrii săi. Fapta infracțională aduce atingere acestor relații și astfel slăbește construirea comunității. Crima afectează trei tipuri de relații: *cea dintre victimă și comunitate*, afectată datorită faptului că victima nu mai poate și în cine poate avea încredere și, pe de altă parte, se poate simți abandonată de comunitatea care nu i-a asigurat protecția de care avea nevoie. Victimele pot suferi, adeseori, de izolare, întrucât alți membri ai comunității nu vor să afle despre victimizare ori pot chiar să învinovățească însăși victima. *Relația dintre făptuitor și comunitate* este afectată întrucât, pe de o parte, făptuitorul a vătămat comunitatea, iar pe de altă parte el a pierdut încrederea comunității. *Relația dintre victimă și făptuitor* este afectată deoarece făptuitorul a vătămat victima, făcând-o să se simtă lipsită de putere.

Securitatea comunității depinde în primul rând de abținerea voluntară a fiecărui individ de la un comportament

dăunător. Cu cât sunt mai implicați în comunitate membrii, cu cât sunt mai strânse legăturile, cu atât e mai probabil ca ei să își reprime impulsurile care ar duce la dezaprobarea din partea comunității. Atâta vreme însă cât legăturile din cadrul comunității sunt slăbite din cauza fricii și a izolării, puterea dezaprobării din partea comunității este redusă, iar infraționalitatea crește. Cu toții, victime, făptuitori și membrii comunității, suntem prinși într-un cerc (crimă – teamă – retragere – izolare – slăbirea legăturilor comunitare – creșterea infraționalității) în care mai multe crime conduc la mai multă teamă și la creșterea izolării și a neîncrederii în rândul membrilor comunității, ceea ce duce la săvârșirea a și mai multor infracțiuni. **Răspunsul în fața unei crime trebuie să încerce să aibă în vedere nevoile tuturor părților implicate astfel încât să se refacă și să se întărească comunitatea.**

Procesele care contribuie la întărirea comunității sunt acelea care:

- creează noi relații pozitive sau consolidează relațiile existente;
- îmbunătățesc abilitățile comunității în rezolvarea problemelor și gestionarea conflictelor;
- îmbunătățesc sentimentul de încredere al comunității în capacitatea și eficacitatea sa de a înfrunța problemele;
- îmbunătățesc grija și atenția individuală a fiecărui membru al comunității, precum și devotamentul și implicarea pentru binele public;
- creează un sistem informal de sprijin ori rețele de siguranță pentru victime sau făptuitori.

Noțiunea de „comunitate” nu are o definiție precisă, iar această lipsă de claritate este uneori prezentată ca fiind o problemă ce trebuie rezolvată înainte de a începe lucrul cu comunitățile. Experiența practică în dezvoltarea programelor de justiție restaurativă în cadrul comunităților demonstrează însă contrariul. Comunitățile nu se arată prea interesate de definițiile academice. Ele se definesc mai degrabă în funcție de problema pe care o au de rezolvat. *Comunitatea ar putea fi definită ca fiind un grup de oameni care au un interes comun și un sentiment de*

comuniune, sentiment ce are la bază tocmai interesele comune ale acestor oameni.

Fiecare dintre noi face parte din mai multe comunități, create în jurul diferitelor aspecte ale vieții noastre: serviciu, biserică, școală, vecinătate, familii, hobby-uri, interese. Deoarece societatea actuală este una foarte mobilă, mulți minimalizează rolul comunității de spațiu, care a fost una dintre cele mai des întâlnite forme de comunitate pentru generațiile precedente. Deși aceasta nu este singura formă de comunitate, ea are o importanță deosebită în contextul crimei, deoarece aceia care sunt apropiați fizic de un eveniment infrațional sunt în general afectați de acel eveniment, chiar și în situația în care nu au nici un fel de relație cu cei implicați direct în respectiva infracțiune. În general, comunitatea geografică din jurul unei crime este interesată de rezolvarea situației și, de aceea, este inclusă în comunitatea de interes cu privire la acel eveniment. Pot exista însă și persoane care să nu fie apropiate din punct de vedere geografic de eveniment și care să aibă, totuși, interes în soluționarea incidentului. De exemplu, aceia cărora le pasă de victimă sau de făptuitor, e posibil să nu locuiască în zona în care s-a produs crima, dar ei vor intra în comunitatea de interes legată de acel incident. Comunitatea de spațiu este deosebit de importantă și în ceea ce privește prevenția, întrucât mulți factori ai crimei se leagă de caracteristici ale spațiului. Pentru mulți oameni, sentimentul de siguranță e în legătură cu un anumit spațiu, și, de aceea, încercările de sporire a gradului de siguranță trebuie să îl aibă în vedere. Una dintre cele mai importante caracteristici ale locurilor sigure ține de coeziunea comunității, precum și de sentimentul comunitar al eficacității. *Programele de justiție restaurativă au în vedere implicarea, atașamentul, îndrumări și resurse atât din partea comunităților de spațiu, cât și a comunităților personale ale celor afectați în mod direct de crimă.*

Justiția restaurativă întărește comunitatea, bazându-se pe eforturile de prevenire a violenței în următoarele modalități:

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

- preocupări privind prevenția sistemică, prin analiza valorilor comunitare, a structurii acestora, a problemelor de justiție socială și etică;

- întărirea legăturilor comunitare, crearea unei comunități puternice și sănătoase, care să împiedice apariția comportamentelor violente;

- are la bază valoarea fundamentală a modalității non-violente de rezolvare a conflictelor și demonstrează cum e posibilă soluționarea problemelor fără exercitarea puterii ca modalitate primară de acțiune;

- urmărește realizarea unei securități bazate pe armonie, nu a securității bazate pe teamă (amenințări și pedepse), reducându-se astfel ostilitatea din cultura noastră și, în consecință, violența;

- acordă atenție victimizării, putând rupe cercul vicios care face ca victima să devină ofensator, prin stabilirea faptului că făptuitorul este cel care a cauzat răul, nu victima, precum și prin sprijinul puternic acordat victimei de către comunitate.

Susținerea victimelor din partea comunității se realizează printr-o varietate de programe prin care:

- Victimele infracțiunilor și familiile acestora primesc sprijin și asistență

- Medierile victimă făptuitor sunt puse la dispoziția victimelor care doresc o mediere cu făptuitorul și vor să discute despre modul în care crima le-a afectat și despre cum făptuitorul ar putea să repare răul produs

- Voluntari din cadrul comunității acordă sprijin victimelor și lucrează cu făptuitorii în vederea corectării acestuia și pentru a menține ori a reface legăturile dintre făptuitori și familiile acestuia, dintre făptuitori, victime și comunitate

- Comunitatea organizează activități (cum ar fi, de exemplu, munca în folosul comunității), prin care făptuitorii să fie capabili să își ducă la îndeplinire obligațiile stabilite în sarcina lor

- Programele educaționale la care participă făptuitorii trebuie să îi facă pe aceștia conștienți de modul în care simt victimele și să empatizeze cu ele; prin intermediul programelor se urmărește, de asemenea, pregătirea făptuitorilor în a-și

asuma responsabilitățile ca membrii ai comunității.

Problematica victimelor, din perspectiva justiției restaurative, va face, în cele ce urmează, obiectul unei analize mai amănunțite.

Din perspectiva victimelor infracțiunilor, a concepe infracțiunea ca pe un rău produs unei alte persoane, presupune a recunoaște dreptul acestora la reparații din partea făptuitorului și presupune, de asemenea, negocieri între cele două părți. Așadar, este esențială în justiția restaurativă încunoștințarea victimei cu privire la depistarea și prinderea infractorului. În cadrul justiției restaurative se recunoaște atât victimei, cât și făptuitorului, puterea de decizie.

Este binecunoscut că victimele se simt adesea marginalizate și nemulțumite de tratamentul care li se acordă din partea autorităților din justiția penală. Frustrarea provine din lipsa de informații în general, precum și din excluderea lor din proces.

Victimele apreciază faptul că justiția restaurativă recunoaște interesele lor în cauzele în care sunt implicate. În cadrul programelor de justiție restaurativă, victimele sunt informate cu privire la desfășurarea procesului și, pe de altă parte, li se recunoaște dreptul la diverse forme de restituire. Victimele agreează, de asemenea ideea ca făptuitorii să fie trași la răspundere pentru acțiunile lor. În general, victimele sunt în favoarea justiției restaurative atâta vreme cât participarea lor este în totalitate voluntară.

Motivele pentru care victimele participă la aceste programe sunt: pentru a obține reparații, pentru a-l ajuta pe făptuitor, pentru a-l pune pe acesta față în față cu consecințele faptei sale ori, în unele cazuri, pentru a-i pune întrebări, ca de exemplu de ce crima a fost comisă. În mod interesant, indiferent de gravitatea faptei, motivele pe care victimele înseși le invocă pentru a susține participarea lor la programele de justiție restaurativă sunt, în linii mari, aceleași. De cealaltă parte, victimele refuză participarea la astfel de programe întrucât consideră că nu merită efortul (pierderea este prea mică sau lipsită de importanță), ori se tem de făptuitor, ori

sunt prea furioase pe delincvent, ori pun la îndoială sinceritatea acestuia.

În ciuda neajunsurilor acestor programe, majoritatea victimelor implicate în ele le apreciază ca benefice, iar avantajele resimțite de victime se referă atât la forme de restituire materială, cât și la beneficii de ordin psihologic. Restituirea este în mod special importantă pentru victime ale infracțiunilor îndreptate împotriva proprietății. În ceea ce privește beneficiile de ordin psihologic, multe victime trec printr-o fază în care caută o explicație, caută să înțeleagă de ce a avut loc crima. De exemplu, în cazul victimelor crimelor săvârșite cu violență, întâlnirea dintre victimă și făptuitor o ajută pe aceasta să-și înfrunte furia.

Deși poate părea paradoxal, motivul esențial pentru care victimele raportează crimele la poliție nu este acela de a obține o restituire, o reparație. Cele mai multe dintre victime o fac dintr-un simț al datoriei sau din motive de siguranță (mai ales în cazul infracțiunilor contra proprietății). Victimele raportează crimele chiar dacă, de multe ori, sunt conștiente de faptul că e probabil ca poliția să nu fie capabilă să rezolve cazul lor. Iar dacă se întâmplă ca poliția să le rezolve cazul, multe victime sunt interesate de reparațiile pe care le pot obține de la făptuitor. În cazul victimelor cărora le-a fost lezată proprietatea se observă un interes sporit pentru restituire, comparativ cu victimele infracțiunilor contra persoanei. Victimele pot suferi mai multe tipuri de prejudicii – *prejudicii materiale*, când le este lezată proprietatea, dar și *prejudicii morale* sub forma traumelor emoționale, multe victime suferind de teamă și anxietate. Întrebate fiind care este cel mai grav prejudiciu pe care l-au suferit, un mare număr de victime indică traumele emoționale. În aceste cazuri, formele de restituire financiară se dovedesc a nu fi cele mai potrivite. Interesul victimelor în restituire nu are la bază doar daunele materiale, ci are în vedere și dorința ca făptuitorul să fie răspunzător pentru comportamentul său. Victimele chiar apreciază că dincolo de restituirea propriu-zisă, făptuitorul datorează o compensație financiară pentru fapta sa. În afară de restituție, scuzele sunt o altă formă prin

care făptuitorul își asumă responsabilitatea comportamentului său. Pentru multe dintre victime o admitere sinceră a responsabilității, precum și exprimarea regretului făptuitorului poate fi un aspect important al recunoașterii sale ca victimă și îi poate fi de ajutor în procesul de recuperare.

Victimele vor să fie incluse în procesul penal, de multe ori ele se simt marginalizate și frustrate din cauza lipsei de informații privind desfășurarea procesului. Ele simt că au dreptul să primească aceste informații și ca o formă de respect pentru timpul și efortul pe care le-au investit colaborând cu poliția. Se apreciază că informarea victimelor cu privire la derularea procesului le ajută semnificativ să-și reducă teama. Dar, deși este bine stabilit că victimele doresc mai multă participare în procesul penal, nu este însă clar ce înseamnă aceasta, cât de active se vor victimele, care să fie gradul lor de participare în proces. Este o participare pasivă (simplă informare a victimei cu privire la derularea procesului) suficientă? Vor victimele să aibă puterea de a decide cum să fie tratat cazul lor? Vor o confruntare cu făptuitorul? Ori doresc să se poată introduce cereri cu privire la modul în care făptuitorul să fie pedepsit?

Multe dintre programele de justiție restaurativă aduc victima și făptuitorul față în față. O întrebare cheie se referă la *cum se raportează victimele la ideea de a se întâlni cu făptuitorul?* Este acesta un lucru pe care ele și-l doresc? Răspunsurile date de victime sunt împărțite. Un studiu din 1999 al „General Social Survey” (Statistics Canada) arată că 24% dintre victime s-au arătat foarte interesate de mediere, 27% relativ interesate, iar 46% complet dezinteresate. În studiu se arată de asemenea că există o diferență semnificativă între victimele infracțiunilor contra persoanei și victimele infracțiunilor contra proprietății, acestea din urmă fiind mai interesate de mediere decât primele. Oricum, ceea ce este important de subliniat este că, inclusiv în cazul victimelor unor crime violente grave, există interes pentru mediere. Spre exemplu, în cazul infracțiunilor contra vieții sexuale 28% dintre victime s-au arătat interesate de mediere. De cealaltă

parte, în rândul celor care au refuzat o întâlnire cu făptuitorul 33% au refuzat în principiu să se întâlnească cu acesta, 16% au declarat că nu au nici un interes în vreo discuție cu făptuitorul, iar 13% au afirmat că le e teamă să-l reîntâlnească.

Dintre motivele enumerate de victime, cele pentru care ar vrea să se întâlnească cu făptuitorul sunt: să afle de ce a avut loc fapta, să vadă cum este făptuitorul, să stabilească condițiile restituirii financiare, să îl facă pe făptuitor să înțeleagă consecințele faptei sale, să îi spună făptuitorului ce au gândit despre el. Motivele pentru care nu doresc să participe la mediere sunt: teamă, furie, lipsă de interes.

Medierea victimă-făptuitor

Medierea victimă-făptuitor este un proces prin care victimele interesate au posibilitatea de a întâlni făptuitorul, într-un cadru sigur și bine reglementat, în scopul de a îl face pe făptuitor direct răspunzător pentru comportamentul său. Cu ajutorul unui mediator instruit, victimele au oportunitatea de a-și exprima față de infractor modul în care fapta le-a afectat, să obțină răspunsuri la anumite întrebări pe care le-ar putea avea, precum și să se implice direct în elaborarea unui plan prin care făptuitorul să răspundă pentru pierderile pe care victimele le-au suferit. Făptuitorii au posibilitatea să își asume în mod direct responsabilitatea pentru comportamentul lor, să înțeleagă adevăratul impact al faptelor lor și să dezvolte planuri pentru ameliorarea situației persoanelor pe care le-au vătămat.

În sistemul juridic român, deși nu există reglementări privind medierea în materie penală, menționăm că au apărut, totuși, primele semne de preluare a acestei forme de rezolvare a conflictelor. Un prim pas a fost făcut prin elaborarea unui proiect de lege privind medierea în materie civilă și organizarea profesiei de mediator, despre ale cărui prevederi vom face referiri în lucrarea de față. Ideea unor mijloace facultative de soluționare a litigiilor, alternative procesului în instanță nu este străină sistemului de drept românesc. Spre exemplu, arbitrajul este reglementat de Codul de procedură civilă,

în Cartea IV "Despre arbitraj" (art. 340 - art. 373), reglementare ce reprezintă dreptul comun pentru toate formele de arbitraj privat. Nu este lipsit de interes faptul că există și dispoziții legale "izolate", referitoare la mediere, cuprinse în diverse legi speciale, cum sunt referirile la calitatea de mediator conținute de Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, care prevede în art. 15 lit. d) că "exercitarea profesiei de avocat este compatibilă cu funcția de arbitru, mediator sau conciliator, în condițiile legii" sau de Ordonanța Guvernului nr.79/1999 privind organizarea activității practicienilor în reorganizare și lichidare, care prevede în art. 8 alin. 6 că "exercitarea atribuțiilor specifice activității practicienilor în reorganizare și lichidare este compatibilă cu funcția de arbitru, mediator, conciliator, expert judiciar și de sechestrul convențional sau judiciar în condițiile legii."

În proiectul de lege sus-menționat este recunoscut faptul că medierea are avantajul de a oferi rezultate care să fie mai convenabile pentru ambele părți aflate în conflict, care să le satisfacă mai bine interesele și care să fie, prin urmare, mai durabile. În același timp, aceste rezultate pot fi obținute cu cheltuieli mai mici, economie de timp și de "stres", comparativ cu ceea ce însoțește, în mod obișnuit, procedurile în justiție, cele arbitrale, ori negocierea realizată fără ajutorul specialistului. Se mai arată în expunerea de motive a proiectului că e necesară configurarea coerentă a instituției medierii în legislația noastră, prin conturarea principiilor fundamentale ce stau la baza desfășurării întregii proceduri, precum și a statutului profesiei. Proiectul a avut în vedere extinderea cadrului legislativ existent, astfel încât medierea să devină o instituție practică și funcțională, aplicabilă unei sfere largi de conflicte.

Principiile după care se desfășoară aceste programe sunt:

1) Neutralitatea

Aceasta înseamnă ca mediatorul să nu ia partea nici uneia dintre părțile în conflict și să nu exercite nici un fel de putere față de vreuna din părți, prin prisma

poziției pe care o deține. Acesta este motivul pentru care în Franța procurorilor sau avocaților nu li se permite să medieze. Totuși, deoarece nici un mediator nu poate fi complet neutru cu privire la cele întâmplate, cu privire la scopul medierii și cu privire la anumite valori, această neutralitate este, mai degrabă, o formă de „imparțialitate” sau chiar o „parțialitate multilaterală”.

Legiuitorul român accentuează, cu privire la aplicarea acestui principiu, că e necesar ca mediatorul să vegheze tot timpul ca nici o parte să nu fie dezavantajată sau să nu se simtă că ar fi dezavantajată în timpul medierii și să evite orice formă de manipulare, intimidare sau amenințare, apariția oricărui dezechilibru de putere fiind străin de însuși scopul medierii. Se subliniază, de asemenea, necesitatea de a nu preexista nici o relație personală sau profesională între mediator și una din părți.

Neutralitatea mediatorului presupune că acesta nu poate impune o soluție părților și nu le incită în sensul obținerii unui anumit rezultat. Rolul de a se pune de acord asupra unei decizii comune aparține părților, funcția mediatorului fiind aceea de a facilita procesul. Numai părțile pot lua deciziile pe care le consideră potrivite situației lor. Mediatorul nu poate să hotărască asupra rezolvării conflictului, așa cum face arbitrul sau judecătorul, ci mediază între punctele de vedere contrare, astfel încât ele să devină cât mai apropiate cu puțință în scopul eliminării stării de conflict; sau, altfel spus, mediatorul ajută părțile să negocieze pentru ca acestea să ajungă la o înțelegere prin propriile forțe, care are, astfel, toate șansele să constituie o soluție eficientă și durabilă.

2) Voluntariatul

Medierea ar fi fără nici un sens și ar avea mai degrabă efecte negative dacă ar fi impusă ca o obligație. Principiul acesta este recunoscut și de către Recomandarea nr. R(99) 19 a Consiliului European din septembrie 1999, în care se prevede că medierea în materie penală nu trebuie să intervină decât asupra părților care-și dau liber consimțământul. În afară de aceasta, ar trebui ca ele să fie în măsură

să revină în orice moment pe parcursul medierii la acest consimțământ. Și în proiectul de lege română se precizează că medierea este un mod alternativ de soluționare a conflictelor, pe care fiecare parte trebuie să-l aleagă în mod liber, fără să fie constrânsă în vreun fel (inclusiv prin norma de drept). Există studii care arată că, dacă medierea este impusă, ea poate da naștere unor acorduri care nu sunt, în mod necesar, rodul unei decizii consensuale. Asemenea acorduri sunt susceptibile de a fi mai puțin durabile și deci, de a nu realiza scopul medierii.

3) Confidențialitatea

Atât victima cât și făptuitorul trebuie să aibă posibilitatea să vorbească mediatorului într-o manieră deschisă, non-defensivă. Dar apărarea acestui principiu este adesea dificil de acceptat de către autoritățile judiciare, care așteaptă un raport privind conținutul medierii. Cu toate acestea, există un larg consens privind necesitatea caracterului confidențial al medierii. Cu privire la soluționarea acestei probleme, se poate lua în considerație Recomandarea Consiliului European privind medierea în materie penală, care prevede că raportul se referă doar la pașii făcuți și la rezultatul final al medierii, și nu la conținutul discuțiilor.

◆ Cauzele ce pot fi supuse medierii

Marea majoritate a medierilor victimă-făptuitor privesc delictelor relativ minore, comise de tineri care, de cele mai multe ori, sunt și infractori primari. Nu sunt însă excluse nici crimele comise cu violență de către adulți sau de către tineri, iar anumite programe au în vedere în mod special astfel de cazuri. În foarte multe țări există un interes general, precum și o receptivitate pentru extinderea aplicării medierii și în cazul infracțiunilor mai serioase. Norvegia, de exemplu, face pași în această direcție. Natura „ușoară” a delictelor cărora li se aplică în general medierea, plasează această metodologie într-o poziție de „abatere” de la procedura penală clasică. Cele mai multe decizii de referire către procedurile de mediere aparțin procuraturii sau poliției. Un rezultat pozitiv este acela că, în situația în

care se ajunge la un acord între victimă și făptuitor, procurorul va trebui să renunțe la punerea sub acuzație. Există însă și situații în care medierea, în mod special când e vorba de delictе mai grave, poate să se deruleze în paralel cu desfășurarea urmăririi penale; când se întâmplă așa, rezultatul final al medierii va fi luat în considerație de către judecător. În fine, medierea poate fi folosită chiar și în faza post-sentință. Un astfel de exemplu îl întâlnim la Haga, unde s-a desfășurat un proiect pilot în acest sens, în colaborare cu Organizația Națională a Probațiunii și a Sprijinirii Victimelor. Aici, la cererea victimei sau a făptuitorului, medierea se desfășoară în timpul executării pedepsei cu închisoarea, și uneori chiar la o distanță de ani de zile de la judecată. Proiectul e destinat în principal să ajute procesul psihologic al înfruntării dintre victimă și făptuitor.

◆ Mediatorii

Una dintre problemele legate de mediere se referă la persoanele care ar trebui utilizate în calitate de mediatorii, și, cu privire la aceasta, dacă voluntarii ar trebui sau nu folosiți. Modelul voluntariatului este dominant în Canada și în SUA, iar în Europa în țări precum Norvegia, Finlanda și Franța. Prototipul pentru organizarea serviciilor în această manieră îl reprezintă un grup de 20-30 de cetățeni care realizează medierea în timpul lor liber. Ei prestează acest serviciu gratuit, de obicei decontându-li-se cheltuielile implicite. Voluntarii sunt sprijiniți de către un specialist care este responsabil cu organizarea generală a serviciului și în ceea ce privește colaborarea cu autoritățile justiției, precum și cu recrutarea, pregătirea și supervizarea voluntarilor. Folosirea voluntarilor în programele de mediere reprezintă și o formă de implicare a comunității în forme constructive de abordare și tratare a criminalității. Mai mult, dincolo de avantajele directe pe care medierea le oferă victimei și făptuitorului, modelul voluntariatului prezintă și un efect indirect, socio-educational: stereotipizarea criminalității în cadrul populației este împiedicată, iar legăturile sociale sunt întărite. Deși această opțiune pentru

utilizarea voluntarilor este prezentă în anumite țări, altele, precum Austria, Germania și Belgia sunt orientate în principal înspre modelul folosirii specialiștilor. Pare dificil, dar nu imposibil, pentru autoritățile judiciare, să investească cu încredere serviciile organizate pe bază de voluntariat. Dezavantajele serviciilor bazate pe voluntari țin și de dificultățile de a obține trimiteri ale cauzelor din partea instanțelor și, de asemenea, mai puțină certitudine în ceea ce privește impactul pe care medierea îl are asupra procesului ulterior de luare a deciziei în cadrul procesului penal. *Totuși, implicarea comunității prin intermediul voluntarilor are o importantă valoare intrinsecă. Nu numai că îi pune în valoare și îi face pe cetățeni mai responsabili, dar, având în vedere criza de încredere pe care o traversează sistemul judiciar, este în interesul autorităților înseși să țină seama de astfel de alternative.* Recomandarea mai sus amintită a Consiliului Europei susține ideea ca mediatorii să fie recrutați din toate categoriile societății și să posedă, în general, o bună cunoaștere a culturilor și comunităților locale.

Deși ambele părți sunt interesate să rezolve cazul cât mai independent posibil, contribuția mediatorului nu este însă deloc de neglijat. Mediatorul este acela care, printr-o atitudine empatică și non-acuzatoare oferă recunoaștere și încredere atât pentru victimă cât și pentru făptuitor. Mediatorul este cel care încurajează ambele părți să participe la mediere și asigură un climat fizic și psihologic de siguranță. El conduce discuțiile dintre cei doi, iar pe întreg parcursul desfășurării medierii, monitorizează posibile dezechilibre de putere între cele două părți și le încurajează în a-și dezvălui experiențele și așteptările. De asemenea, de multe ori mediatorul oferă ajutor la redactarea acordului scris, precum și la modalitățile de executare a acestuia.

În proiectul legii române privind medierea în materie civilă și organizarea profesiei de mediator, acesta este un specialist a cărui pregătire are un caracter complex, interdisciplinar, ce îmbină cunoștințe de drept, psihologie, sociologie, precum și metode și tehnici specifice,

bazate pe comunicare și negociere, care se asigură prin organizarea cursurilor de specialitate, după standarde de pregătire și perfecționare care să garanteze asigurarea tuturor exigențelor. Se prevede, de asemenea, în proiect, că mediatorul este ales de către părți de comun acord, acestea având posibilitatea unei imagini obiective a profilului mediatorului, asupra pregătirii profesionale și experienței practice a acestuia. În vederea organizării profesiei de mediator, se înființează *Consiliul de mediere*, organ de specialitate pe lângă ministrul justiției, care reunește atât reprezentanți ai Ministerului Justiției și ai altor instituții interesate ori implicate în organizarea și controlul activității de mediere, cât și reprezentanți ai asociațiilor reprezentative din domeniul medierii. Rolul acestui consiliu este important deoarece deciziile privind formarea, atestarea și perfecționarea mediatorilor, organizarea și controlul profesiei se iau la propunerea ori cu consultarea Consiliului, de către ministrul justiției.

◆ Relația cu sistemul penal

O altă problemă pe care o ridică utilizarea programelor de mediere ține de relația acestora cu sistemul penal, cu organizațiile din cadrul societății, precum cele de probațiune sau de sprijinire a victimelor, cu alte servicii publice sau private. În Belgia serviciile de mediere penală sunt complet în afara autorității structurilor judiciare. În Franța se vorbește de o delegare de autoritate către serviciile de mediere sau către mediatorii. Serviciile de mediere care funcționează în cadrul sau pe lângă cele de probațiune se bucură de obicei de un anumit nivel de autonomie, în funcție și de relația pe care serviciile de probațiune o au cu autoritățile judecătorești. Austria ne oferă cazul unei situații de semi-independență a acestor servicii. Recomandarea Consiliului Europei privind medierea în materie penală prevede că legislația ar trebui să faciliteze medierea în materie penală, precum și să stabilească linii directoare care să definească recurgerea la mediere, punându-se accentul pe condițiile de trimitere a cazurilor la serviciile de mediere și pe tratarea cazurilor după mediere. Se recomandă, de asemenea, ca

serviciile de mediere să beneficieze în cadrul sistemului justiției penale de o autonomie satisfăcătoare.

În România, proiectul de lege privind *medierea în materie civilă* definește medierea ca pe o modalitate de soluționare a conflictelor *alternativă* procesului în instanță. Se precizează însă că atunci când este necesară lămurirea unor aspecte ținând de domenii specializate, inclusiv în cazul în care conflictul supus medierii prezintă aspecte juridice dificile sau controversate, mediatorul poate sau chiar este obligat să solicite avizul unui specialist sau expert în domeniul respectiv. Mai mult, înțelegerea la care ajung părțile este supusă întotdeauna verificării de legalitate și, după caz, încuviințării ori autorizării instanței de judecată, notarului sau altei autorități care ar fi fost competentă potrivit legii să soluționeze conflictul sau să ia act de înțelegerea părților în lipsa medierii.

◆ Procedura de mediere

În ceea ce privește metodologia utilizată în cadrul medierilor, se disting mai multe situații. În cazul Marii Britanii, spre exemplu, pe de o parte, medierea urmează modelul serviciilor sociale, iar pe de altă parte se prezintă ca un model independent. De modelul serviciilor sociale aparțin, spre exemplu, mediurile care sunt organizate în cadrul programelor de probațiune. Acestea sunt orientate înspre făptuitor, specialiștii joacă un rol dominant, iar de cele mai multe ori este folosit un stil de mediere directivă. În cadrul modelului independent, medierea este oferită ca un serviciu adresat în mod egal victimei și făptuitorului, și aici este mult mai multă permisivitate în participarea voluntarilor, iar mediatorul acționează mai mult ca un facilitator al medierii și nu ca o „a treia parte” cu rol activ de îndrumare.

Există un număr de elemente de bază ale metodologiei medierii, comune tuturor țărilor. Primul dintre acestea se referă la *procesul medierii*. Acesta cuprinde mai multe faze, fiind mai mult sau mai puțin structurat. *Fazele* sunt, în general:

- *selecția*, care se face potrivit unor criterii clar definite, contactarea ambelor

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

părți și discuțiile preparatorii avute separat cu fiecare parte, întâlnirea față în față dintre victimă și făptuitor;

- *alcătuirea și semnarea acordului scris;*

- *informarea autorităților cu privire la rezultat;*

- *punerea în executare a acestuia.*

Subliniem însă că nu este întotdeauna vorba de o discuție față în față ori de o așa-numită mediere directă și, din acest punct de vedere, există diferențe semnificative la nivelul țărilor. Spre exemplu, în Norvegia există o cerință precisă ca medierea să se desfășoare în modalitatea discuțiilor directe, în Marea Britanie, precum și în Belgia, sunt tot mai puține cazuri de mediere directă. Atunci medierea se desfășoară într-o manieră indirectă, fără ca părțile să se întâlnească, iar mediatorul acționează ca un diplomat „mesager” („shuttle diplomat”). Un alt element comun este acela că aproape nicăieri medierea nu se reduce la aspectele materiale sau financiare ale cazului. Întotdeauna se alocă un spațiu important pentru schimbul de păreri despre faptă, exprimarea sentimentelor, a nevoilor și a așteptărilor. Întrebări privind împrejurările precise ale faptei, motivația și mediul făptuitorului au o importanță esențială pentru multe dintre victime. Acestea, de asemenea, de foarte multe ori doresc să îl facă pe făptuitor să înțeleagă ce a însemnat crima pentru ele și pentru apropiații lor, din punct de vedere psihologic și social. Aspectele financiare, deși deloc de neglijat, sunt aduse în discuție abia mai târziu. Ceea ce victimele își doresc în primul rând este ca fapta să nu se întâmple din nou și este folositor în acest sens un angajament din partea făptuitorului. Calitatea medierii depinde de natura și profunzimea comunicării dintre victimă și făptuitor. Dincolo de realizarea unui acord scris, de o importanță deosebită este experiența personală a participanților și discuțiile despre percepția reciprocă victimă-făptuitor.

Să răspundă tuturor nevoilor victimelor (materiale, financiare, emoționale și sociale), precum și nevoilor apropiaților victimelor, care are putea fi afectați în mod similar, este unul dintre obiectivele fundamentale ale justiției

restaurative. De asemenea, ținte strategice ale acestor programe sunt prevenirea recidivismului prin reintegrarea infractorilor în comunitate, asumarea de către infractori a responsabilității propriilor fapte. După cum afirmam încă de la începutul lucrării, aceste obiective s-ar putea încadra într-unul mai larg, acela de a *(re)crea o comunitate funcțională, viabilă, care să sprijine reabilitarea infractorilor și a victimelor, o comunitate capabilă să joace un rol activ în prevenirea infracțiunilor.*

În prezent, modalitatea în care se reacționează vizavi de infracționalitate, modul în care este tratată comunitatea care a fost afectată de respectiva faptă și interesele acesteia în soluționarea problemelor generate de infracțiune se caracterizează prin următoarele aspecte:

1. Comunitatea nu este în general recunoscută drept victimă, iar prejudiciul adus construcției comunității rămâne în general nereparat.

2. Comunitatea nu este implicată în găsirea unei soluții care să promoveze armonia din cadrul comunității. Aceasta trebuie să își continue existența suportând consecințele modului în care crima a fost tratată, dar are mult prea puțină implicare în procesul de soluționare a crimei. Iar dacă prin acest proces vom avea victime și făptuitori care se vor izola în mai mare măsură, comunitatea va avea de suferit.

3. Fiecare infracțiune este abordată în mod individual și nu există nici o modalitate sistematică prin care să se delimiteze anumite „modele” ale infracțiunilor, care reflectă diverse probleme sociale care stau la baza acestora. Astfel, armonia pe termen lung din cadrul comunității nu este urmărită în cadrul actualului sistem penal.

Schimbarea unei asemenea abordări necesită transformarea radicală a modului în care comunitatea este implicată în actul de justiție. În funcție de gradul de implicare ce i se recunoaște, distingem următoarele modele:

1. Justiția acționează independent, complet separat de comunitate

• „modelul expertului”- „Noi (sistemul penal) avem răspunsurile”

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

- contactarea comunității e văzută ca stânjenitoare, ca împiedicând munca serioasă

- sistemul definește și soluționează problemele.

2. Sistemul oferă comunității mai multe informații privind activitățile sale

- „modelul expertului”

- comunitatea este văzută ca un client căruia îi este recunoscut dreptul de a cunoaște lucruri legate de ceea ce întâmplă în cadrul sistemului

- sistemul este cel care definește și rezolvă problemele, dar informează comunitatea despre activitatea sa.

3. Sistemul oferă informații despre activitatea sa și cere informații utile din partea comunității care să-i ofere sprijin în activitatea pe care o desfășoară

- „modelul expertului”

- comunitatea este văzută ca un client și ca o sursă importantă de informații pentru munca experților

- sistemul definește și rezolvă problemele cu ajutorul informațiilor utile oferite de către comunitate.

4. Sistemul judiciar solicită mai multă îndrumare în munca sa, recunoaște necesitatea sprijinului din partea comunității și desfășoară mai multe activități în cadrul comunității

- „modelul expertului” este modificat: experții asigură conducerea, dar contribuția comunității este apreciată (valorificată)

- comunitatea este văzută ca un agent cu care sistemul cooperează, dar acesta din urma deține conducerea

- comunității i se cere să ajute în identificarea și definirea problemelor, dar sistemul este cel care are conducerea în rezolvarea acestora, cu ajutorul comunității.

5. Sistemul recunoaște conducerea din partea comunității

- „sistemul experților” considerat drept un sistem de sprijin

- sistemul acționează ca un sprijin al comunității în atingerea scopurilor acesteia, în timp ce asigură protecția drepturilor subiective, precum și echitatea

- comunitatea este cea care identifică, definește și rezolvă problemele, cu ajutorul sistemului.

În cadrul acestui model, comunitatea este considerată drept principalul responsabil în ceea ce privește apariția comportamentului infracțional, iar sistemul acționează ca un sprijin acordat comunității. Acest model bazat pe *responsabilitatea comunității* are la bază câteva idei centrale:

a. comunitatea este sursa autorității și influenței morale;

b. comunitatea este centrul de decizie ori de câte ori este posibil acest lucru;

c. comunitatea reprezintă centrul de acțiune;

d. autoritățile publice reprezintă surse de autoritate legală;

e. guvernul se află într-o poziție care îi asigură un grad sporit de vigilență;

f. guvernul este guardianul intereselor individuale, în contrast cu comunitatea, care este răspunzătoare de interesele colective.

În munca desfășurată de comunitate pentru soluționarea unei fapte infracționale există câteva responsabilități cheie: în primul rând, comunitatea trebuie să fie alături de victimă și să încerce să amelioreze suferințele acesteia. În al doilea rând, este important ca făptuitorului să-i fie oferită ocazia de a repara sau ameliora răul produs prin comportamentul său. În al treilea rând, se cere să fie stabilite de către comunitate norme de comportament pentru membrii săi, precum și modalități de a-i face pe aceștia responsabili. O a patra responsabilitate a comunității ține de identificarea și rezolvarea cauzelor criminalității, de probleme legate de prevenție.

Este, de asemenea, în sarcina comunității, potrivit acestui model de abordare, să ia parte la stabilirea termenilor responsabilității, de exemplu să decidă sentințele pentru făptuitori. Atunci când comunitatea are asemenea atribuții, rolul autorităților publice este acela de a investi comunitatea cu autoritate legală. Comunitatea exercită autoritatea morală de a dezaproba comportamentul criminal și de a îi cere făptuitorului să încerce să amelioreze situația de criză generată de

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

fapta sa. Statul exercită autoritate legală prin care sarcinile impuse devin obligatorii și din punct de vedere formal. Statul are, de asemenea, rolul de a supraveghea procesul desfășurat de comunitate, pentru a asigura echitatea în cadrul acestuia. Dar este important de subliniat că rolul central îl deține autoritatea morală, iar autoritatea legală asigurată de către stat este secundară și de susținere. Comportamentul este în mai mare măsură influențat de relațiile sociale decât de teamă. *Autoritatea morală este mai eficientă decât cea legală. Autoritatea morală decurge din angajamente reciproce și diverse tipuri de relații, fiind un produs al unei comunități sănătoase.*

Sintetizând, arătăm că:

Responsabilitatea făptuitorului se referă la următoarele aspecte:

- să înțeleagă modul în care comportamentul său a afectat alte ființe umane, nu doar impactul produs asupra instanțelor și asupra oficialilor;
- să conștientizeze faptul că propriul comportament reprezintă o alegere, care ar fi putut să fi fost făcută în alt mod;
- să admită, față de toți cei afectați, că prin fapta sa a produs rău celorlalți;
- să întreprindă demersuri pentru a repara prejudiciile, atunci când acest lucru este posibil;
- să facă schimbările necesare pentru a evita asemenea comportamente în viitor.

Responsabilitatea comunității se referă la următoarele aspecte:

- grija față de suferințele victimelor: atât cele pe termen scurt, cât și cele pe termen lung;
- participarea la o soluționare a incidentului care să nu genereze suferințe viitoare pentru nici una dintre părțile afectate;
- identificarea și abordarea condițiilor specifice din cadrul comunității care ar fi putut contribui la comportamentul indezirabil.

Responsabilitatea sistemului de justiție se referă la următoarele aspecte:

- să se asigure că reacția față de comportamentul dăunător nu duce la sporirea riscurilor la care sunt supuse comunitatea și victimele;
- să garanteze dreptatea și echitatea în ceea ce privește modul în care răspunde la comportamentele indezirabile;
- să faciliteze implicarea victimelor și a comunității în soluționarea conflictelor;
- să împartă puterea cu toate părțile afectate.

Forme de recunoaștere a implicării comunității în soluționarea infracțiunilor sunt cuprinse în textul *Legii 127/2003 privind combaterea violenței în familie*, în care se prevede rolul comunităților locale, alături de cel al administrației publice locale, de a asigura, prin reprezentanți legali, condiții pentru consolidarea familiei, pentru prevenirea conflictelor și a violențelor în familie. Se prevede, de asemenea, rolul comunităților în cazul declanșării unor violențe, de a acorda sprijinul logistic, informațional și material Agenției Naționale pentru Protecția Familiei.

În rezolvarea conflictelor este recunoscută responsabilitatea nu numai a comunității în ansamblul său, dar și a familiilor afectate, prin reglementarea *consiliului de familie*, definit ca fiind asociația fără personalitate juridică și fără scop patrimonial, formată din membrii familiei care au capacitate de exercițiu, conform legii. În legea privind combaterea violenței în familie se face referire și la instituția medierii, care se poate realiza prin intermediul consiliului de familie sau de către mediatori autorizați.

Implicarea comunității într-un program de justiție restaurativă trebuie să țină seama de nevoile particulare ale acelei comunități. Construirea unui model care să dea rezultate pozitive începe cu o analiză atentă a comunității în cauză. Întrebările cheie la care trebuie să se răspundă sunt:

1. Ce tipuri de infracțiuni sunt predominante în respectiva comunitate?
2. Care este proporția dintre infracțiunile cu pericol social scăzut și infracțiunile grave?

3. Care este profilul infractorului în respectiva comunitate (adolescent, tânăr sau adult; localnic sau din afara comunității; starea lui de sănătate, posibila dependență de droguri, vicii, etc.)

4. Care sunt preocupările specifice ale comunității cu privire la securitate și criminalitate?

5. Care sunt infracțiunile care sunt văzute în mod special ca dăunătoare pentru respectiva comunitate?

6. Aceste infracțiuni produc „victime directe” ori sunt de tipul infracțiunilor aparent „fără victime” (spre exemplu infracțiunile de trafic de droguri, prostituție)?

7. Care dintre infracțiunile cu care se confruntă comunitatea se consideră că pot fi abordate prin intermediul justiției restaurative?

8. De ce modelul justiției restaurative e necesar pentru respectiva comunitate? În ce mod soluțiile oferite de aceasta pot fi mai eficiente decât metodele tradiționale?

Reușita unui program în care să fie implicată comunitatea presupune respectarea următoarelor *principii*:

I. Implicarea comunității în justiție se realizează la nivelul vecinătăților

Acest fapt presupune să se țină seama de nevoile și de problemele locale, de trăsăturile specifice ale fiecărei zone, cartier, iar activitățile legate de prevenirea și combaterea infracționalității să se raporteze la aceste medii, adaptându-se în funcție de particularitățile vieții din cadrul acestora. Strategiile de implicare a comunităților trebuie să aibă în vedere că primul factor responsabil pentru frecvența actelor criminale și supraaglomerarea închisorilor este și cel mai neglijat în proiectele de intervenție: este vorba de mediul social restrâns, adică de vecinătate sau de actorii din proximitate. Funcționalitatea acestor factori a slăbit, în condițiile modernizării și ale urbanizării, corelativ cu slăbirea generală a controlului social. Rolul ce le revine autorităților în a ajuta acești factori la redobândirea importanței și funcțiilor tradiționale s-ar putea exprima în organizarea, de exemplu, la nivelul serviciilor de reintegrare socială

și supraveghere, a unor comisii formate din profesioniști având diverse specializări, care să intervină la nivelul comunității, al micilor colectivități. O mare parte a faptelor de încălcare a legii iau naștere în grupurile deviante locale, la nivelul „vieții de cartier” sau în micro-zonele marilor aglomerații urbane. Problematika actuală a cartierelor se poate constitui într-o țintă privilegiată pentru specialiști, în vederea prevenirii conduitelor deviante și, totodată, a găsirii alternativelor pentru recuperarea socială a grupurilor persoanelor aflate deja în conflict cu normele sociale.

II. Implicarea comunității în justiție presupune rezolvarea de probleme

Sistemul penal tradițional este caracterizat de opoziția dintre stat și persoana acuzată, în timp ce justiția restaurativă consideră infracțiunea o problemă care trebuie rezolvată, nu o confruntare din care cineva trebuie să iasă învingător. Accentul se pune atât pe necesitatea asigurării siguranței publice, în vederea îmbunătățirii vieții din cadrul comunității, cât și pe identificarea mijloacelor prin care să se rezolve aceste probleme. Ideea de la care se pleacă este aceea că membrii comunității împărtășesc o serie de valori și interese comune și, dispunând de informația și organizarea corespunzătoare, poate fi găsită o modalitate de soluționare a problemei.

II. Implicarea comunității în justiție presupune descentralizarea autorității și a formelor de tragere la răspundere

În mod tradițional, organizarea sistemului de justiție este de tip ierarhic, cei din nivelul inferior raportând celor din nivelul superior. Abordările din cadrul justiției restaurative presupun un tip de organizare diferit de cel tradițional, oficialii putând face raporturi inclusiv anumitor grupuri formate din membri ai comunității. Conducătorii unei organizații, cum ar fi, spre exemplu, poliția, pot coopera cu cei ai altor organizații (servicii de reintegrare socială, spre exemplu), pentru a îmbunătăți coordonarea și răspândirea ideilor și a practicilor pozitive.

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

E necesar, de asemenea, instituirea unor forme de parteneriat între comunitate și autorități, pentru identificarea problemelor, culegerea de informații, stabilirea planurilor de intervenție și a modalităților de evaluare.

III. Implicarea comunității în realizarea justiției dă prioritate obiectivului de îmbunătățire a calității vieții comunității

În cadrul justiției restaurative se urmărește să se întărească capacitatea comunității de autoreglare și gradul de eficiență colectivă. Se subliniază ideea că realizarea justiției nu este doar experiența anumitor indivizi implicați în cazurile lor particulare de crimă; justiția este o experiență colectivă, trăită zi de zi.

Concluzionând, subliniem din nou beneficiile importante aduse de participarea comunității în administrarea justiției. Când cetățenii sunt implicați, când se apropie mai mult de o anumită cauză, ei sunt capabili să înțeleagă motivele pentru care făptuitorii au ajuns să se implice în fapte de încălcare a legii, precum și acțiunile care sunt necesare pentru a se interveni în schimbarea comportamentului. Ei conștientizează, de asemenea, ca nu există soluții rapide de rezolvare a problemelor și că joacă un rol în a face ca intervențiile corecționale să producă rezultate satisfăcătoare. Dar *cea ce este cel mai important este faptul că înțeleg necesitatea parteneriatului din cadrul comunității în vederea obținerii rezultatelor pozitive, că numai sistemele de corecție nu sunt îndeajuns și că responsabilitatea trebuie asumată de toți.*

Bibliografie:

Bohm, Robert, M. Haley Keith, N.
Justiția penală, Ed. Expert, 2002

Canuto, Marisa, Wemmers, Jo-Anne
“Victims experience with, Expectations and perceptions of restorative justice. A critical review of the literature”, International Centre for Comparative Criminology, University of Montreal, 2002

Ford, Constable Kathryn

Police and Early Intervention: Procedures and Alternatives, Launcheston, Tasmania, 2001

Galaway Burt, Hudson, Joe
Restorative Justice: International Perspectives, Monsey, NY, Criminal Justice Press, 1996

Gehm, J. *Mediated Victim-Offender Restitution Agreements: An Explanatory Analysis of Factors Related to Victim Participation*, Monsey, NY, Criminal Justice Press

Goodey, J.
Compensating Victims of Violent Crime in the European Union, London, Jessica Kingsley Publishers, 2002

Kadar E.
Victim-Offender Mediaton Program, Australian Institute of Criminology, 1997

Karp David R.
Community Justice, an Emerging Field, Maryland, Rowman & Littlefield, 1998, Juvenile Justice, Adelaide, 1992

Kelling, George L.
Measuring what matters: A new way of thinking about crime and public order, City Journal, New York, 1992, 21-33

Kornhauser, Ruth Rosner
Social sources of delinquency: An appraisal of analytic models, Chicago, University of Chicago Press, 1978

Latimer, Jeff, Craig Dowden,
The Effectiveness of Restorative Justice Practices: A Meta-analysis, Research and Statistics Division, Department of Justice Canada

Liebman, Marian
Victims and Restorative Justice Around the Globe, Leicester, 2002

Marshall, T. F., Merry S.
Crime and Accountability: Victim-Offender Mediation in Practice, London, England, Home Office, 1990

McMillan, David W. , David M. Chavis

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

Sense of Community: A definition and theory, Journal of Community Psychology, 1986

Miers, David

An international review of restorative restorative justice, London, Home Office Research, Development and Statistics Directorate, 2001

Morgan, M.

The impact of Restorative Justice on Criminal Justice System, Berkeley, Iris Films, 2001

Pranis Kay

Engaging the Community in Restorative Justice, Restorative Justice Planner Minnesota Department of Corrections, 1998

Souza, A. Karen, Mandeep K. Dhani:

Exploring the Role of Volunteers in Community-Based Restorative Justice, Programs Department of Psychology, University of Victoria, B.C., Canada, 2003

Sullivan, Dennies, Tifft, Larry

Restorative Justice: Healing the Foundations of Our Everyday Lives, Willow Tree Press, Monsey, NY, 2001

Tonry, M., Morris, N.

Community organizations and crime in Crime and Justice: A review of research, vol. 10, Chicago, University of Chicago Press, 1988

Umbreit, Mark S.

Victim meets offender: The impact of restorative justice and mediation, Monsey, New York, Criminal Justice Press, 1994

Wright, M.,

Justice for Victims and Offenders, Philadelphia, Open University Press, 1996

Wright., M., Galaway B.

Mediation and Criminal Justice, London, Sage Publications, 1989

*** Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie
Recomandarea nr. R (99) 19 a
Comitetului Miniștrilor către statele membre cu privire la medierea în materie penală

DIMENSIUNILE PSIHOSOCIALE ALE VIOLENȚEI INTRAFAMILIALE

Gabriela Alexandrescu

Președinte Executiv Organizația Salvați Copiii

Daniela Nicolăescu

Psihoterapeut Organizația Salvați Copiii

Definirea violenței intrafamiliale

Violența familială nu poate fi abordată în afara contextului general economic, social-politic și cultural-educativ în care aceasta apare și evoluează, contradicțiile vieții economice și sociale ca și carențele educative, toate acestea având o contribuție importantă la geneza manifestărilor de violență sexuală și psihosocială.

Schimbările socio-economice ce au intervenit în societatea românească începând cu 1990 (inflația, restructurările economice, privatizarea întreprinderilor, dezvoltarea economiei de piață) au accentuat unele condiții favorizante ale comportamentelor violente în familie: dependența economică a femeii de bărbat și accesul limitat pe piața muncii datorită nivelului de instruire mai redus. Sărăcia, numărul mare de copii, existența unor copii nedoriți, șomajul, cuplate cu un consum exagerat de alcool, conduc la escaladarea conflictelor în cadrul familiei, ale căror victime sunt, în primul rând, femeile și copiii.

Violența este o formă de discriminare, reprezentând un comportament ce are la bază o prejudecată: statutul social inferior al femeii comparativ cu cele al bărbatului. Această prejudecată devine manifestă într-un context în care valorile legate de acceptabilitatea violenței ca mijloc de a rezolva un conflict, caracterul de afacere privată a familiei, aflată sub controlul bărbatului, valori care le dau, în mod tacit, bărbaților drept de proprietate asupra femeilor și copiilor.

Dintr-o perspectivă psihosociologică, violența domestică poate fi văzută ca un cerc vicios în care victima devine mai târziu agresor, iar aceasta din

urmă victimă: copiii care își văd tatăl lovindu-și soția, este mult mai probabil că

vor continua acest patern în propriile căsnicii, comparativ cu cei care nu au cunoscut violența familială. De asemenea este posibil ca un copil care a fost abuzat să devină la rândul lui agresor. Unii dintre ei pot învăța din experiența copilăriei că violența e un mod acceptabil de a trata frustrarea și supărarea și de a face față stresului provocat de situația familială conflictuală.

Tensiunile și anxietatea în cadrul familiei sunt mai mari în jurul momentelor de tranziție ale vieții conjugale: se constată o creștere a violenței în perioada de graviditate, în momentul apariției copilului (mai ales dacă sarcina a fost nedorită sau dacă afectează dramatic standardul de viață al familiei), în situații de divorț sau în momentele când unul dintre membri este afectat de pierderea locului de muncă.

Cu toate că orice persoană, indiferent de clasa socială din care face parte, poate fi ținta violenței intrafamiliale, se constată că aceasta este îndreptată mai ales împotriva femeilor și copiilor datorită vulnerabilității acestora. Și chiar dacă privim acest fapt în mod paradoxal, cele mai frecvente acte de violență îndreptate împotriva copiilor și femeilor au loc tocmai în sânul familiei, din partea unui agresor cunoscut (partener de viață, prieten, părinte, frate, altă rudă). Se consideră chiar că probabilitatea ca o femeie să fie agresată de o persoană cunoscută este de două ori mai mare decât probabilitatea ca ea să fie agresată de o persoană necunoscută.

De cele mai multe ori abuzul emoțional are consecințe mai grave decât abuzul fizic (orice altă formă de abuz este însoțită și de abuz emoțional). Tortura psihică, viața trăită în frică și teroare,

depresia gravă, anxietatea generalizată și pierderea încrederii în sine și în lume conduc la creșterea izolării fizice și sociale, creșterea consumului de medicamente și alcool, deoarece mediul ambiant în care ar trebui să trăiască este ostil și neprimitor. De asemenea, cercetările statistice arată că tentativele de sinucidere sunt de aproximativ 12 ori mai răspândite în cazul femeilor supuse violenței în familie decât în cazul femeilor ce nu sunt supuse unui astfel de tratament.

Violența indică o disfuncționalitate în unitatea familiei, fiind un factor important în distrugerea căsniciilor.

Modele teoretice de abordare a violenței intrafamiliale

Violența intrafamilială a primit atenția cuvenită din partea mediului academic prin formularea mai multor modele teoretice diferite, particularizate de momentul dezvoltării lor (circumstanțe socio-culturale și politice) și de locul centrării analizei efectuate.

Impactul modelului teoretic utilizat în definirea și analiza cauzală a violenței domestice se observă în mod direct prin prisma strategiilor sociale de abordare a fenomenului și indică potențialul de schimbare existent în fiecare din aceste strategii.

Din punct de vedere al curentelor mari dezvoltate în cazul violenței domestice s-au evidențiat trei mari grupuri de abordări:

1. **Abordări psihologice**, diseminate în cadrul a patru modele

- Modelul fiziologic
- Modelul psihopatologic
- Modelul învățării sociale
- Modelul interactiv ecosistemic

2. **Abordări sociologice**, reprezentate în mare parte de teorii consacrate în cercetarea socială:

- Teoria schimbului și teoria controlului social
- Perspectiva micro-politică
- Abordarea socio-structurală

- Teoria sistemelor sociale
- Teorii feministe

3. **Abordări integrative** ale violenței domestice, explicate prin două modele:

- Modelul psihosocial
- Modelul multifactorial

Având în vedere faptul că prevenirea și intervenția în cazurile de violență domestică, analizate prin prisma rolului psihologului în acest demers multidisciplinar, solicită precizarea termenilor și clarificarea conceptelor, vom oferi o scurtă prezentare a celor patru modele ce conturează abordările psihologice.

Modelul fiziologic, inspirat din perspectiva centrării pe individ, explică fapta violentă prin explicarea fundamentelor genetice, hormonale sau ale reacțiilor chimice care influențează comportamentul uman. Totuși, s-a apreciat că acest gen de teorii nu este relevant pentru analiza violenței domestice, deoarece explică iterarea unui comportament violent, respectiv predispoziția spre violență generată de anumite caracteristici fiziologice, fără a se oferi explicații asupra violenței în relația de cuplu. Ca o direcție posibilă de acceptare a modelului, impactul consumului de alcool și droguri asupra comportamentului violent, din perspectiva iterării, menținerii și agravării sale în relație, a fost considerat ca reprezentativ pentru explicații parțiale.

Modelul psihopatologic a contribuit la crearea unor profiluri ale potențialilor agresori, respectiv ale potențialelor victime ale violenței domestice.

În acest sens, există un model al agresorului: personalitate slabă, cu predispoziții spre gelozie patologică, cu un respect de sine extrem de scăzut, care generează frustrări rezolvate prin violență la nivelul relațiilor de familie datorită suprapunerii lor cu așteptările atașate rolului său de bărbat și cap al familiei. Suplimentar, se suprapune rigiditatea în

diviziunea rolurilor în familie, centrată pe nevoia exacerbată de putere și control în relație.

Complementar prezentării profilului agresorului, se completează tabloul victimei potențiale, identificându-se mai multe difuzări comportamentale. Astfel, victima ne apare ca având o personalitate ce provoacă violența agresorului și aici putem aminti de *sindromul femeii bătute*. Consecință a acestei abordări, s-a utilizat ca justificare replica dată de victima unui abuz prelungit din partea partenerului său, finalizată prin uciderea acestuia. Unele sisteme legislative au preluat aceste învățăminte, în sensul folosirii în apărarea victimei (în Anglia și Statele Unite în anii '80), dar s-a constatat că, pe termen lung, această teorie funcționează contraproductiv, fiind întoarsă împotriva victimei și etichetând o categorie de femei ce sunt victime, ca predispușe către acte criminale.

Un alt concept se focalizează pe *“neputința învățată” a victimei*, prin focalizarea pe justificarea victimei violenței domestice de a rămâne într-o relație marcată de violență, ceea ce face ca inutilă intervenția statului în aceea familie. Abordarea este folositoare pentru a explica cercul vicios creat sau facilitat de ineficiența strategiilor elaborate în politicile sociale: victima încearcă inițial să scape din relație, încercare care este reprimată gradual de toate sistemele de suport (familie extinsă, prieteni, vecinătate, instituție), drept pentru care se întoarce la relația de care încercase să scape. Prin aceste comportamente de evadare și reîntoarcere, victima învață astfel să testeze limita sistemului, reclamând în mod repetat violența, după care retrage reclamațiile făcute¹.

¹ În România, SUA și Marea Britanie s-a folosit principiul participării active a victimei la demersul juridic, ca și clauză de intervenție a statului în relațiile de familie. Astfel, procesul de investigare nu demara decât în condițiile plângerii prealabile. În unele state din SUA s-a remarcat gradual deficitul de fond al acestui model de abordare ceea ce a determinat schimbarea politicilor judiciare și plasarea responsabilității acționării în justiție a partenerului violent – asupra statului. În unele

Teoria învățării sociale accentuează rolul comportamentului învățat, preluat prin imitare și transmis de la o generație la alta. Ciclul violenței, condiționat de modelele de socializare și întărire a comportamentelor agresive, asigură internalizarea convingerii privind autoritatea figurii masculine și, respectiv, acceptarea feminității ca o condiție a lipsei de putere generatoare a supunerii femeii în relațiile de familie

Modelele de socializare se propagă ca vectori esențiali ai comportamentelor adulților de mai târziu. În ceea ce privește răspunsul oferit atât de victimă cât și de agresor, el va avea rolul determinant în întărirea comportamentului violent, ceea ce va perpetua ciclul violenței în relație, prin dublă condiționare:

❖ *agresorul*, dacă prin comportamentul violent obține controlul și satisfacția asociată ideii de putere asupra celorlalți, atunci va fi motivat în acțiunile sale violente;

❖ *victima*, dacă va primi reacții pozitive post-act din partea agresorului, ea va tinde să adopte aceste comportamente pentru a beneficia de dragostea și atenția partenerului său.

Modelul interactiv ecosistemic propune trei criterii esențiale în înțelegerea comportamentului violent:

a) **situația** în care se petrece faptul violent

b) **persoana** în relație cu gândurile, sentimentele și acțiunile sale

c) **impactul** comportamentului violent asupra mediului.

Acest model permite o analiză situațională, cu plasarea incidentului în contextul în care s-a petrecut și o analiză funcțională, procedându-se la identificarea evenimentelor care au precedat declanșarea comportamentului violent. Prin impactul asupra tuturor actorilor sociali, participanți direcți sau indirecti la violență, se prefigurează o incidență critică

state nu este necesară probarea comportamentului violent prin mărturia victimei, dezvoltându-se sisteme alternative de adunare a probelor și de prezentare a cazului în instanță, fără a se produce victimizarea secundară a victimei violenței domestice.

a violenței, ceea ce determină și menține faptul violent, cu respectarea următoarelor condiții:

a. situațiile stresante determinate de factori și mediu, cronicizate (sărăcia, șomajul, condiții inadecvate de locuit), îi determină pe cei care recurg la violență în relațiile de familie să-și evalueze situația diferit față de cei asupra cărora își manifestă violența;

b. agresorii percep o disonanță între așteptările lor în ceea ce privește viața în general și relațiile sociale în special, precum și realitatea în care trăiesc, ceea ce generează frustrări manifestate prin violență;

c. răspunsul la astfel de situații este de cele mai multe ori materializat în reacții de mânie și disconfort emoțional, cu efect inhibitor asupra creării unor strategii realiste de rezolvare a problemei;

d. lipsa inhibiției în ceea ce privește manifestările violente, cumulată cu un prag scăzut al toleranței la frustrare, crește riscul violenței (la aceasta pot contribui și anumite substanțe, ca alcoolul și drogurile).

Modelul analizei incidenței critice poate deveni un instrument în evaluarea problematicii violenței, răspunzând violenței intrafamiliale, răspunzând unei cauzalități circulare, care poate fi rezolvată doar prin politici sociale construite astfel încât să atingă toate aspectele vulnerabile ale problemei.

Etiologia violenței domestice

Interesul specialiștilor în decodarea violenței împotriva femeilor nu s-a limitat la elaborarea și utilizarea unor instrumente de lucru care să măsoare reprezentările sociale ale acestei forme de agresivitate, ci s-a deplasat în special către structurarea cauzelor prezente în acest tip de comportamente. În acest sens, din cazuistica Organizației Salvați Copiii și a cercetărilor realizate de alți specialiști în domeniu (A. Muntean, M. Popescu și S. Popa, 2000), putem aprecia următoarele cauze ale violenței domestice:

A. Cauze care țin de caracteristicile individuale:

1. Afectarea stării de sănătate a agresorului sau victimei
2. Consumul de alcool
3. Istoria infracțională a agresorului
4. Instabilitatea ocupațională
5. Gravitatea la victimă
6. Violența ostilă
7. Gelozia

B. Cauze determinate de caracteristicile relației

1. Trai comun cu părinții
2. Locuință comună după divorț
3. Perpetuarea modelului: prezența unei istorii a violenței în copilăria victimei și/sau a agresorului
4. Izolarea socială
5. Perioada scurtă de cunoaștere
6. Prezența unor relații adultere

C. Cauze sociale ale violenței intrafamiliale

Inegalitatea de gen în familie și societate

1. Toleranța socială față de violența domestică – reprezentările colective
2. Neimplicarea celorlalți
3. Sărăcia – lipsa de bani
4. Tranziția
5. Lipsa unor legi specifice
6. Absența serviciilor
7. Ignoranța femeilor victime privind posibilitățile de autoprotejare

De asemenea, manifestările și consecințele prezente în violența domestică sunt dependente de contextul circumstanțial al manifestărilor violente (momentul declanșării lor și frecvența cu care se repetă), de formele de manifestare ale violenței (violență îndreptată asupra persoanelor și violență îndreptată asupra unor obiecte care aparțin persoanei victimizate), toate acestea fiind într-o strânsă relație cu formele de manifestare a victimelor violenței și cu profilul victimelor și agresorilor.

Stereotipuri și prejudecăți – Mituri ale violenței intrafamiliale

S-au realizat multe cercetări asupra **“insensibilității”** de care dă dovadă poliția într-un număr mare de țări, care au sisteme diferite de poliție, ceea ce i-a determinat pe unii analiști internaționali să compare, printr-o exprimare plastică, actualele stiluri ale poliției cu cele care ar trebui să fie ideale: *“Există probe ample rezultate din interviuri în profunzime că victimele sunt în special sensibile la modul în care sunt abordate personal de către ofițerii de poliție. În acord cu câțiva cercetători, multe victime trăiesc o nevoie acută de a fi reasigurate de poliție. Alții afirmă că victimele așteaptă ca poliția să le recunoască statutul de persoană care a suferit de pe urma altui concetățean. Multe victime exprimă insatisfacții față de ofițerii de poliție care se manifestă suspicios, dur și cinic. Asemenea observații trebuie să fie privite ca o probă a unei a doua victimizări. Ofițerii de poliție trebuie să se gândească la faptul că propriile comportamente de birou sunt la fel de importante pentru victime așa cum sunt comportamentele de salon ale doctorilor față de pacienți.”*

Este foarte cunoscută diferențierea între cele trei abordări generale ale criminalității (criminalitatea reală, criminalitatea descoperită și criminalitatea judecată), dar s-a realizat prea puțin în analizarea comportamentului de evaziune în a raporta infracțiunea de către victime. În realitatea, există foarte multe motive pentru neraportarea infracțiunilor de către victimele poliției:

1. victimele pot considera infracțiunea ca fiind ne semnificativă și că nu merită să o raporteze;
2. își doresc să evite sancționarea infractorului, care poate fi o rudă, un prieten de școală sau un coleg de muncă;
3. își doresc să evite publicitatea care poate rezulta dacă raportează delictul;
4. există probabilitatea să fi fost de acord cu infracțiunea, cum ar fi delictul privind jocurile de noroc și anumite delictul de natură sexuală;
5. poate că vor să evite dezavantajul anunțării poliției (completarea unui raport, apariția la tribunal, etc.);
6. poate sunt intimidată (sau le este frică) de infractor;

7. poate să le displică poliția sau să se opună politicilor punitive ale sistemului legal;

8. Pot să creadă că poliția este atât de ineficientă încât nu va fi în stare să-l prindă pe infractor chiar dacă raportează delictul.

În ceea ce privește percepția violenței împotriva femeilor, se recunoaște că există anumite stereotipuri și prejudecăți care conservă nealterate formele de violență domestică (Buletinul Informativ al Programului ARTEMIS, nr. 4/februarie 2001):

1. „Nu este violență, este ciondăneală”. Realitatea a demonstrat că orice ceartă declanșată și menținută pe poziții de inegalitate poate degenera prin folosirea forței, cu atât mai mult cu cât raportul de putere rămâne favorabil bărbatului.

2. „Violența se întâmplă doar în familiile cu probleme, ori sărace, ori...”. Studiile realizate în diferite țări au arătat că violența domestică nu are limitări pentru anumite straturi social sau statute socio-profesionale și economice ale familiilor.

3. „Violența domestică este o problemă privată, nimeni nu ar trebui să se amestece”. Extinderea fenomenului, costurile sociale, economice și generaționale au determinat țări cu o democrație avansată să abordeze violența domestică ca o problemă națională, promovând politic mai adecvate și mai eficiente, unele dintre ele promulgând chiar și o lege distinctă a violenței domestice (SUA, Marea Britanie, Austria).

4. „Femeile susțin că sunt abuzate numai pentru a câștiga procesele de divorț și a obține unele avantaje la separare”. Această prejudecată este infirmată de constatarea rezultată din numeroase studii că femeile abuzate se hotărăsc foarte greu să divorțeze.

5. „De fapt, femeilor care trăiesc în relații violente le place, altfel ar pleca”. Motivele pentru care femeile nu-și părăsesc partenerul sunt mult mai ample pentru a accepta teoria hedonistă în cazuri atât de grave.

6. „Femeile provoacă violența sau o merită în vreun fel”. Gradul de

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

acceptabilitate al acestei afirmații conduce la întărirea faptului că violența este o formă acceptabilă de rezolvare a conflictelor din relațiile interpersonale.

7. „Bărbații violenți/abuzivi cu partenerele lor sunt așa pentru că au fost maltratați în copilărie ori provin din familii violente/abuzive”. Nu s-a demonstrat că toți bărbații violenți/abuzatori au suferit abuz în copilăria lor, nu toate persoanele – bărbați și femei – care au suferit maltratare ca și copii, au repetat abuzul în relațiile lor.

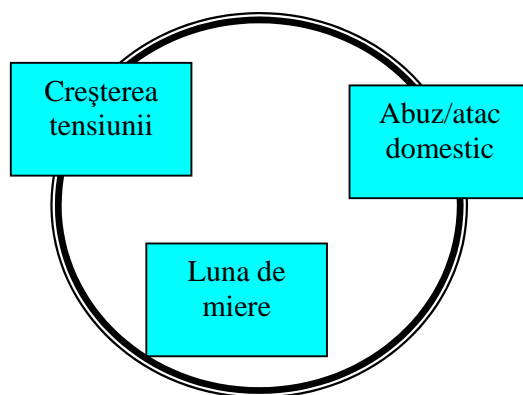
8. „Bărbații sunt bolnavi psihic ori psihopați”. În urma derulării unor studii clinice, concluziile au infirmat această credință.

9. „Bărbații abuzează femeile pentru că nu cunosc alt mod de a-și exprima trăirile/emoțiile”. Studiile de caz au arătat că abuzatorul își dublează conduita violentă cu diverse comportamente de atașament, face diferite daruri sau mici atenții în speranța că va convinge victima că are totuși bună credință.

10. „Alcoolul este cauza violenței domestice”. Extrapolarea unei cauze favorizante producerii violenței domestice nu își regăsește sprijin în realitate, cu atât mai mult cu cât mai puțin din jumătate din cazuri au marcat între cauze consumul de alcool ca fiind prezent în comportamentul cotidian al victimei.

Ciclurile violenței intrafamiliale

(Preluare și adaptare din Programul de Prevenire a violenței domestice a Statului Michigan SUA).

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

Faza I:

Creșterea tensiunii. Poate dura zile, săptămâni, luni, ani.

- ❖ Bărbatul manifestă tendințe agresive/abuzive;
- ❖ Femeia încearcă să stopeze aceste comportamente făcându-i pe plac sau evitându-l, iar în momentul când simte că nu mai are control asupra situației se retrage.

În consecință, bărbatul se simte respins și încearcă sub toate formele să-și recapete controlul asupra ei.

Faza a-II-a:

Abuzul/atacul domestic. Poate avea loc în ultimele minute sau zile.

- ❖ Incidentul se consumă fizic, psihologic și emoțional;
- ❖ După abuz, bărbatul se manifestă prin ceea ce este de fapt;
- ❖ Femeia experimentează șocul, negarea și mai ales anxietatea.

Faza a-III-a:

Luna de miere. Tinde să fie mai lungă decât abuzul și mai scurtă decât creșterea tensiunii.

Bărbatul devine tandru: cumpără flori, cadouri, bijuterii, scrie bilețele de dragoste. Promite că nu se va mai întâmpla și chiar crede aceasta! Bărbatul manifestă dorința de schimbare, în sensul că poate merge la consiliere, biserică, nu mai bea. **Motivația lui: să se întoarcă femeia la el, nu să se ajute pe el.**

Dacă femeia l-a părăsit înduioșată, se va întoarce, ea sperând că în fine, a obținut dragostea și atenția dorită. De ce??? O femeie se întoarce întotdeauna la cel pe care crede că îl iubește.

Final: de cele mai multe ori este o spirală a violenței care se scurtcircuitează la un moment dat, iar deznodământul de cele mai multe ori este unul nefericit.

Comunicarea agresor-victimă

Ce spune agresorul victimei	Interpretarea victimei	Efectele
1. Te-am lovit pentru că te iubesc	Aceasta este dragostea	Confuzie, revictimizare
2. Abuzul ți se datorează	Sunt rea și mi-e rușine	Autoblamare, confuzie, se simte fără ajutor, neputincioasă
3. Nimeni nu te va iubi ca mine	Fără el voi fi singură pentru totdeauna	Dependență, teama de a-l pierde, teama de a-și asuma libertatea
4. Este pentru propriul tău bine	Știe ceea ce este bine pentru mine	Judecată eronată
5. Nu-ți controlezi corpul, eu da	Nu am control asupra mea, el poate să mă ajute	Revictimizare
6. Nimeni nu te va crede dacă spui	Sunt singură și fără ajutor	Tăcere

Consecințele violenței intrafamiliale la nivel social.

Evaluările complexe ce au vizat analiza violenței domestice au avut în vedere și consecințele unor asemenea acte:

- **Costurile social-umane** implicate: efecte asupra victimei (costuri ale sănătății publice), efecte asupra copiilor, ca victime indirecte ale violenței domestice; efecte asupra familiei (destrămarea familiei prin divorț, afectarea familiei extinse), efecte asupra societății (discutarea proximității false din comunitățile aflate în vecinătatea familiilor în care se petrece incidentul violent – alienarea socială, respectiv justificarea violenței pe diverse criterii).

- **Costurile economice:** concedii medicale, spitalizări repetate, costuri de judecată, costurile implicate de aplicarea unor sentințe în momentul escaladării violenței (fie pentru deținerea cu privire de

libertate a agresorului sau a victimei devenită agresor, fie pentru plasarea copiilor proveniți dintr-o astfel de familie în sistemele de ocrotire instituțională), costurile implicate de distrugerea unor bunuri private sau publice și costurile pe termen lung implicate de transmiterea patern-ului de violență în relație la generațiile ulterioare.

- **Costurile unor programe de prevenire** – în condițiile escaladării violenței și necesității demarării unor programe de intervenție (stabilirea priorităților).

Serviciile la care apelează victimele violenței intrafamiliale, în funcție de punctul la care intervin:

1. Servicii de semnalare a cazurilor

- Servicii de poliție
- Institute medico-legale
- Linii telefonice de urgență

2. Servicii medicale de urgență/camere de gardă

- Servicii de intervenție propriu-zisă
- Spitale
- ONG-uri
- Instanțe judecătorești

- Servicii de consiliere – consiliere în criză, consiliere juridică

- Servicii de asistență a victimelor violenței intrafamiliale/adăposturi de urgență

3. Servicii de prevenire

- Școală
- Mass-media
- Biserica
- ONG-uri

Bibliografie selectivă:

1. Aurora Liiceanu- Violența domestică și criminalitatea feminină, Ministerul Justiției – Institutul Național de Criminologie ;
2. Albert Ogien – Sociologia devianței, Ed. Polirom, 2002 ;
3. Gilles Ferreol și Adrian Neculau – Violența- Aspecte Psihosociale, Ed. Polirom, 2003 ;
4. Sorin M., Rădulescu – Sociologia violenței intrafamiliale, Ed. Lumina, 2001 ;
5. Centrul Parteneriat pentru Egalitate – Cercetare Națională privind violența în familie și la locul de muncă, 2003 ;
6. Buletinul Informativ al Programului ARTEMIS, nr. 4/februarie 2001;
7. Mawby R.I.,- Critical Victimology, Sage Publications, London, 1994, p. 129;
8. Promoting International Probation, UNICRI, London, 1997, p. 31;
9. D. Seidman, M. Couzens, - Getting the Crime Rate Down: Political Pressure and Crime
10. Reporting, Law and Human Behavior, vol. 8, 1974, p. 327-342;
11. Prevention de la criminalite et relation communautaires program, Canada, 1991, p. 108- 144;
12. Alexiu, T.M., Sellick, C., Coord. Asistența Socială în Marea Britanie și în România, (Studiu comparativ), București, 2000, p. 89, 92- 93;
14. Killen, K., Effective and ineffective intervention in the abusing families and the families at risk. În volumul de lucrări a celei de-a patra Conferințe Europene a Copilului Abuzat și Neglijat, Padova

EDUCAȚIA PENTRU CETĂȚENIE DEMOCRATICĂ

Ioan Leon Naroși
Rodica Diana Cherciu

Direcția Generală Evaluare, Prognoze, Strategii și Programe
pentru Învățământul Preuniversitar
Ministerul Educației și Cercetării

Începând cu anii '90, recomandările politicilor educaționale internaționale au inclus, ca scop major, educația pentru cetățenie democratică, sub diverse titlaturi. Demersul a fost și este susținut de acțiunile și documentele Organizației Națiunilor Unite și ale Consiliului Europei care califică educația prioritate absolută, din perspectiva necesității adecvării finalităților educaționale la o societate dinamică, autentic democratică și a cerinței de corelare a politicilor educaționale la nivel mondial. Propunerile avansate vizează atingerea și racordarea sistemelor de învățământ la standarde universale unitare, condiție sine qua non a realizării lumii durabile generatoare de șanse egale.

Conceput ca răspuns la necesitatea conectării la viața din ce în ce mai complexă și dinamică a societății contemporane, programul național de *Educație pentru cetățenie democratică* elaborat de Direcția Generală pentru Activități Extrașcolare din cadrul Ministerului Educației și Cercetării în colaborare cu prestigioase organizații nonguvernamentale internaționale și naționale a pornit de la problematica drepturilor omului care se greșează realităților existenței cotidiene. De cele mai multe ori afronturi sau negări evidente ale acestora, fenomene ca marginalizarea, excluderea, analfabetismul, exploatarea, abuzul, violența sau discriminarea reprezintă adevăruri dureroase ce marchează și stigmatizează personalitatea individului încă de la vârsta copilăriei. În acest context, programul a fost proiectat mai degrabă ca un instrument educativ de prevenire, protecție și recuperare, decât ca un obiect de studiu preponderent teoretic, datorită structurii complexe de abordare a

vieții sociale al cărei spațiu de exercițiu îl constituie comunitatea educațională.

Educația pentru Cetățenie Democratică are ca scop promovarea unei societăți libere, tolerante și juste, formarea, dezvoltarea și exersarea competențelor și atitudinilor social-civice democratice necesare tinerei generații pentru participarea activă la viața socială, contribuind la apărarea valorilor și principiilor libertății, a pluralismului, a drepturilor omului și a statului de drept care sunt fundamentele democrației. Punctul de plecare ales a avut la bază caracterul indivizibil, interdependent și interrelațional al drepturilor omului, ce a facilitat deschiderea, flexibilitatea și, cu precădere, abordarea cross - curriculară, polarizând diferite tipuri de educație complementară: educația pentru cetățenie, educația pentru valori personale și sociale, educație globală, educație interculturală, educație pentru dezvoltare durabilă, educație pentru pace, educație ecologică, educație juridică.

Educația pentru Cetățenie Democratică tratează învățarea ca:

- exercițiu democratic cotidian (exercitarea drepturilor, asumarea responsabilităților);
- dezvoltare personală asumată;
- recunoaștere și abordare constructivă a diversității;
- producere și împărtășire de valori;
- dezvoltare a capacităților de interacțiune dintre individ și lumea înconjurătoare;
- premisă a dezvoltării comunitare.

Programul național de *Educație pentru Cetățenie Democratică* va fi implementat în tot sistemul de învățământ preuniversitar, având ca obiective cadru:

- conștientizarea și respectarea drepturilor omului;
- formarea unui comportament tolerant care să stimuleze respectul, înțelegerea și cooperarea;

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

- eliminarea treptată a discriminării de orice tip și realizarea integrării sociale;

- susținerea și facilitarea accesului copiilor și tinerilor la acțiunile comunității, în scopul promovării drepturilor lor, al respectării regulilor de bază, a legilor și instituțiilor statului democratic;

- asumarea de roluri și responsabilități în viața socială de către elevi;

- stimularea implicării elevilor în rezolvarea problemelor vieții comunitare, ca viitori factori decizionali, ca resurse umane capabile să construiască o societate democratică și un viitor mai bun.

Programul este structurat pe patru dimensiuni:

A. Elaborarea unui curriculum formal în cadrul căruia tematica specifică fiecărui ciclu de învățământ să sprijine înțelegerea fenomenelor sociale, să constituie baza de aplicare a celorlalte discipline opționale, să faciliteze abordarea cross-curriculară a diferitelor teme de studiu prin gândire analitică și sintetică și să acționeze ca un factor de prevenire a aspectelor negative ce pot afecta dezvoltarea copiilor/tinerilor;

B. Complementarizarea acestuia cu un curriculum extracurricular destinat interacțiunii dintre teorie și practică în scopul depășirii nivelului înalt abstract al noțiunilor și creșterii eficienței actului de predare – învățare;

C. Dezvoltarea curriculum-ului de educație pentru cetățenie democratică specific palatelor și cluburilor copiilor;

D. Diversificarea ofertei proiectelor/programelor extrașcolare naționale/internaționale specializate în educație pentru cetățenie democratică

Avantajele programului constau în:

- a. continuitatea și coerența acumulării cunoștințelor prin etapizarea pachetelor de teme adecvate particularităților de vârstă ale elevilor;

- b. crearea cadrului de aplicare prin intermediul curriculum-ului extrașcolar și a proiectelor/programelor extrașcolare naționale/internaționale specializate în educație pentru cetățenie

democratică

organizate/dezvoltate/coordonate de Direcția Generală pentru Activități Extrașcolare;

- c. furnizarea de formare specifică și asigurarea materialelor suport;

- d. utilizarea metodelor interactive prin care elevul exersează în procesul educativ și care stimulează abordarea cross – curriculară;

- e. realizarea unui tip nou de evaluare;

- f. alinierea la demersurile de integrare europeană și obiectivele în domeniu ale Consiliului European și ale Programului de Guvernare;

- g. activarea tuturor partenerilor educaționali.

Educația pentru cetățenie democratică constă într-un studiu de concepte și valori comune tuturor democrațiilor moderne, o comprehensiune clară a acestora și a relațiilor dintre ele în contextul schimbărilor rapide. Complementarizat cu spații aplicative stimulative și bine focalizate, aceasta reprezintă o precondiție pentru participarea productivă și pentru asumarea de responsabilități de către cetățeni în procesul de reconstrucție democratică. Conceptele de bază cu care se operează sunt:

- drepturile și libertățile omului (universalitatea, indivizibilitatea, inalienabilitatea drepturilor și libertăților, legi internaționale pentru drepturile omului, instituții și proceduri pentru promovarea și protejarea acestora);

- democrația (instituții și proceduri, democrația reprezentativă și participativă);

- principii democratice (justiția socială, egalitate, pluralism, coexistență și incluziune socială, protecție socială, solidaritate, pace, securitate și stabilitate);

- cetățean (drepturi, responsabilități, participare activă).

Valorizarea acestor concepte presupune formarea și dezvoltarea unor abilități de bază și specifice, ca:

- abilități participative, de cooperare și relaționare;

- abilități comunicative multiple;

- abilități mediatice;

- abilități interculturale;

- abilități argumentative și critice;
- abilități productive și creative;
- abilități de evaluare, bază a paletelor de atitudini pro-sociale definite în termeni de implicare efectivă.

Educația pentru cetățenie democratică se centrează pe dezvoltarea tridimensională: cognitivă, socială și afectivă și se adresează diferitor dimensiuni ale cetățeniei: legale, sociale, economice și culturale cărora le corespund seturi de competențe, principalele fiind:

- competențele cognitive (cunoștințe despre principii și valori ale drepturilor omului și cetățeniei democratice);

- competențele afective (aderența la principiile promovate de educația pentru cetățenie democratică: libertate, egalitate, solidaritate);

- competențele participative (capacități de implicare și acțiune nemijlocită, cooperare, soluționare de conflicte etc.).

Curriculum-ul *Educației pentru cetățenie democratică* integrează și dezvoltă noile educații (educație pentru drepturile omului, respectiv educație pentru drepturile copilului, educație pentru dezvoltare personală, educație globală, educație pentru pace și cooperare, educație pentru comunicare și mass-media, educație interculturală, educație pentru mediu, educație pentru participare și democrație, educație pentru schimbare și dezvoltare, educație pentru valori) printr-o abordare modernă cross-curriculară și curricular - extracurriculară.

Considerând educația ca agent cheie al schimbării, crearea cadrului de formare și dezvoltare a competențelor, precum și de practicarea a valorilor democratice prin activitățile de învățare cuprinse în obiectul de studiu *Educație pentru cetățenie democratică* apare ca o componentă esențială și un obiectiv prioritar al reformei educaționale.

Abordarea unei tematici actualizate a reprezentat primul pas în redimensionarea școlii ca o comunitate autentică, temporală, contextuală, racordată la viața publică, prin promovarea unor politici de compatibilizare între starea de fapt și standardele de atins. Curriculum-ul propus deplasează accentul

de pe caracterul informativ al educației pe cel formativ urmărind crearea unui sistem coerent de competențe sociale menit să valorizeze pozitiv diferențele.

Forme de organizare, metode interactive de învățare, procedee, tehnici de lucru

Complexitatea structurală a programului național de educație pentru cetățenie democratică ce derivă din operaționalitatea noțiunilor și valorilor materializate în formarea comportamentală a impus selecționarea metodelor pedagogice centrate pe elev, prin care acesta învață logic, exersându-și toate procesele gândirii. Necesitatea stimulării răspunsurilor și a multiplicării întrebărilor a făcut ca noua structură intitulată „activitate de învățare” să depășească dimensiunea clasică, tradițională a lecției, subliniind caracterul preponderent aplicativ al procesului instructiv – educativ în care rolul profesorului de facilitator se proiectează ca umbră pe fundalul ecranului ce reflectă statutul elevului de inițiator și participant activ.

Astfel, din perspectiva obiectivelor propuse și axate pe formare/schimbare comportamentală, s-a urmărit implicarea unui set de metode care:

- răspund nevoilor imediate,
- oferă feed-back,
- oferă spațiu pentru aportul personal,
- dezvoltă creativitatea,
- au caracter activ – participativ,
- dezvoltă gândirea critică, complexă, independentă,
- stimulează cross-curricularitatea,
- stimulează comportamentul pro-social activ.

Evaluare

Având în vedere finalitățile educaționale ale Programului național de Educație pentru cetățenie democratică – formarea de abilități și capacități socio-participative menite să susțină și să întărească atitudini moral – etice, esențiale modelării comportamentale pro democratice, modalitățile de evaluare a obiectivelor și strategiilor didactice propuse au fost selectate astfel încât să măsoare și să aprecieze atât calitatea informației și cea a demersurilor

metodologice, cât și nivelul performanțelor. Relația evaluării cu transformarea elevului ca subiect al propriei formări pune în evidență necesitatea de a depăși practicile evaluării reduse la notare și de a promova un mod de apreciere menit să încurajeze și să stimuleze eforturile elevilor în calitate de coparticipanți la perfecționarea actului instructiv – educativ – evaluativ. Racordat la cele mai recente direcții metodologice, obiectul de studiu *Educația pentru cetățenia democratică* va iniția procedeul evaluării „fără notă”, dar a cărui „greutate” evolutivă va oferi suportul întemeiat pentru acordarea binecunoscutei „note la purtare”. Rațiunea alegerii acestei alternative rezidă din faptul că schimbarea comportamentală necesită observarea sistematică de durată, factor esențial pentru o dimensiune a personalității, prin excelență, calitativă.

În sens larg, proiectarea evaluării Programului național de Educație pentru cetățenie democratică se structurează pe două coordonate de bază:

a. evaluarea internă, ce vizează relevanță internă: teme-obiective - metodologie, relația profesor – elev, caracter concret, aplicabil, diversitatea activităților, caracterul de diseminare la mai multe nivele: copii, părinți, organizații guvernamentale, non-guvernamentale, comunitate;

b. evaluarea externă, absolut necesară finalității ultime a programului: formarea copiilor și tinerilor din perspectiva devenirii lor ca agenți sociali activi. Pe de o parte, eficiența externă va releva orientarea activității pedagogice către obiectivele esențiale: integrarea socială și autorealizarea elevilor, contribuind la perfecționarea cadrelor didactice, școala devenind astfel racordată la nevoile de dezvoltare ale societății, transformându-se în cel mai sensibil sensor al cerinței de schimbare. Pe de altă parte, va reflecta domeniile educaționale în care se impun măsuri de îmbunătățire.

În sens restrâns, procesul de evaluare al Programului național de Educație pentru cetățenie democratică redus la sfera activităților de învățare avansate se va concentra pe:

a. **validitatea cunoștințelor** din perspectiva selectării lor în conformitate cu cerințele vieții sociale;

b. **aplicabilitatea informațiilor** ce vizează valoarea instrumentală și operaționalitatea lor în efectuarea de noi demersuri cognitive și acțiuni practice. Specifice acestei sfere sunt metode de evaluare ca:

- evaluarea procesului de aplicare;
- evaluarea produsului;
- evaluarea proiectului.

c. **dezvoltarea capacităților intelectuale** ce se pot aprecia printr-o activitate de evaluare globală a acțiunilor mintale, dar și analitică.

d. **formarea trăsăturilor de personalitate și conduită**. Această componentă reflectă cu preponderență aspectul calitativ al procesului instructiv – educativ.

Întrucât Programul Național de Educație pentru cetățenie democratică dezvoltă un proces educațional complex de formare comportamentală bazată pe cunoaștere și aplicare conștientă, logică și argumentată, metodele de evaluare au fost selecționate astfel încât să reflecte evoluția:

1. abilităților de comunicare
2. gradului de integrare: acceptare și respect
3. gradului de sociabilitate: relaționare și interacționare socială – activitățile pe grupe
4. gradului de participare – cooperare
5. gradului de implicare – inițiativă și creativitate în oferta de soluții
6. capacității de autoevaluare obiectivă și co-evaluare.

Bazat pe filosofia unui învățământ democratic și pragmatic, programul « Educație pentru cetățenie democratică » oferă răspunsul la întrebarea: „Ce face școala pentru ca absolvenții ei să fie oamenii acestui secol?“, mutând accentul de pe furnizarea răspunsurilor pe formularea de întrebări semnificative și căutarea activă a variantelor de răspuns. Competențele create de program vizează dorința, știința și puterea de a face lumea mai bună prin cei care, în mod natural, trebuie să o facă, cei care vin!

**ASOCIAȚIILOR OBȘTEȘTI ALE ROMILOR DIN
REPUBLICA MOLDOVA**

**Nicolae Sali
Sorin Cace**

1. Asociația Juvlia Romani
2. Asociația Etno-Socio-Cultural-Educativ „Bahtalo Rom”
3. Asociația studenților romi din Republica Moldova
4. Asociația Romii Moldovei
5. Asociația „Elita”
6. Centrul Renașterii Artei și Culturii

Mai sunt organizate asociații obștești ale romilor înregistrate la nivel local în localitățile: Comrat, Sîngerei, Seliște (Orei), Ceadâr-Lunga, Soroca.

Numai primele două asociații sunt înființate până în 2001, (prima în 1997, a doua în 1999, dar activează din 1997. În acest moment este în curs de înregistrare la Ministerul Justiției „Uniunea tinerilor romi din Republica Moldova”, organizație care deja activează în cadrul unui micro-proiect „Ursarii” finanțat de SOROS (1000 \$). Acest proiect are ca scop conștientizarea populației de romi despre necesitatea adresării la medic. 10 persoane vor beneficia de 400 000 lei pentru tratament gratuit.

În acest moment au experiență de lucru în proiecte numai primele trei organizații, celelalte nu au aplicat nici un proiect încercă să inițieze unele activități în bază de voluntariat.

**Caracteristică succintă a
asociațiilor ce activează:**

• **Asociația Juvlia Romani** (Ecaterina Drosu), anul înființării 1997.

Asociația derulează programul RIPLE ce constă în integrarea romilor în viața social-politică a Republicii Moldova. Acest program are 4 direcții:

- educație;
- mass-media;
- drepturile omului;
- politici și management .

În cadrul fiecărei direcții activează câte 1 mentor și câte 3 ucenici.

În cadrul acestui proiect sunt organizate cursuri de limbă engleză – 5 luni, cursuri de management al proiectelor – 8 zile, cursuri de lucru la computer - 14 zile.

Asociația dispune de sediu arendat din septembrie 2001. Primăria a alocat pentru sediu două camere într-o casă cu 9 etaje, care necesită o reparație capitală. De asemenea organizația și-a procurat, prin proiecte: computer, xerox, imprimantă, are acces la e-mail, internet, fax.

În activitatea ce o desfășoară nu au realizat parteneriate, colaborează însă cu o serie de alte organizații (schimb de informații, contacte personale).

În relațiile cu administrația locală și centrală consideră că se manifestă o discriminare totală.

• **Asociația Etno-Socio-Cultural-Educativ „Bahtalo Rom”** (Anatol Rădiță), activează din 1997, dar e înregistrată în anul 1999.

Asociația a organizat cursuri de instruire (scrierea proiectelor), cursuri de formare a liderilor. Aceste cursuri au fost finanțate de SOROS Moldova.

Asociația mai are un program direcționat pe mai mulți ani ce constă în oferirea burselor pentru instruirea studenților romi în străinătate. Acest program este finanțat de Centrul pentru Drepturile Omului în Europa. Organizația dispune de computer, internet, telefon, sediu. E semnificativ faptul că dispune de cea mai bogată bibliotecă în domeniul romilor.

• **Asociația studenților romi din Republica Moldova** (Nicolae Rădiță), activează din 2001. Domeniul principal de activitate se axează pe problematica

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

Drepturilor Omului. Asociația nu deține un sediu. Cooperează cu CRISS (Centrul pentru intervenții sociale și studii). Sunt mulțumiți de nivelul colaborării. Ca beneficiari sunt enumerate toate categoriile populației de romi, accentul fiind pus în special pe tineret și studenți. Serviciul de bază acordat: consultații.

Proiecte derulate: *Romii și autoritățile publice*. În cadrul acestui proiect în august 2001 a fost organizată masa rotundă sub aceeași denumire. Scopul: de a găsi soluții comune de îmbunătățire a situației romilor din Republica Moldova. Rezultatul: realizarea unui parteneriat de colaborare și a unui plan de acțiuni. Finanțatori: OSCE, SOROS (suma 2800\$)

Toate celelalte organizații sunt recent înregistrate și nu au demarat până în acest moment nici o activitate.

Problemele actuale ale ONG – urilor romilor (după importanță):

- Finanțare insuficientă;
- Instruire specializată insuficientă;
- Acces limitat la tehnici moderne de comunicare;
- Lipsa de voluntari;
- Lipsa de colaborare cu alte organizații din domeniu;
- Lipsa informației din domeniu.

Sprijinul solicitat din partea ONG-urilor de romi (după importanță):

- Suport pentru implementarea proiectelor;
- Asistență în dezvoltarea instituțională (dezvoltarea capacității)
- Desfășurarea de programe speciale de instruire pentru liderii organizației;
- Participarea la programe de instruire naționale, internaționale pentru personal și voluntari;
- Asistență în crearea, menținerea și dezvoltarea rețelelor de informare, colectarea și distribuirea informației;

Solicitarea cursurilor de instruire (foarte folositoare):

- Management financiar;
- Colectare de fonduri;
- Planificare strategică;
- Construirea echipei;
- Elaborarea și scrierea propunerilor de finanțare;
- Negociere

Solicitarea cursurilor de instruire (folositoare într-o anumită măsură):

- Managementul voluntarilor
- Lucrul în rețea, colaborare;
- Managementul proiectelor.

Resursele financiare ale ONG-urilor de romi (sursa fundamentală):

Sursa fundamentală o constituie finanțările străine, celelalte neconstituindu-se în surse de finanțare constante.

Principalii finanțatori de la care s-a primit sprijin financiar:

- SOROS;
- Ambasada Americii;
- CORDAIT;
- MRG;
- UNICEF;
- OSCE.

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

RECENSĂMÎNTUL POPULAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA

Din 17 ianuarie 1979 (numărul populației de țigani)

Denumirea unităților administrative	În % la populația totală	Populația rurală și urbană	Populația urbană	Populația rurală	Din totalul populației, încadrate în câmpul muncii	Încadrată în câmpul muncii în %
Orașe de însemnătate republicană:						
Chișinău		331	331	-	186	56,6
Bălți		285	285	-	72	24,9
Bender		87	87	-	52	59,8
Tiraspol		63	63	-	28	44,4
Raioanele:						
Besarabca						
Briceni	1,5	161	161	-	17	10,6
Vulcănești	1,1	113	12	101	58	51,3
Glodeni	3,5	372	69	303	136	36,6
Grigoriopol	0,4	2	1	1	2	100
Dondușeni	0,3	40	1	39	20	50,0
Drochia	0,5	37	2	35	18	48,6
Dubăsari	4,5	48	7	41	12	25,5
Edineț	1,7	480	466	14	148	30,8
Cahul	3,4	176	30	146	84	47,7
Călărași	-	367	42	325	175	47,7
Camenca	0,4	1	-	1	-	2
Cantemir	0,9	43	1	42	20	46,5
Căușeni	2,7	93	16	77	42	45,2
Comrat	3,4	289	157	132	107	35,3
Cotovsc	0,6	365	168	197	149	40,8
Criuleni	0,9	69	34	34	27	39,1
Cutuzov	0,4	97	12	85	41	42,3
Lazo	1,1	42	5	37	16	38,1
Leova	4,9	120	49	71	53	44,2
Nisporeni	1,1	526	141	385	256	48,7
Anenii-Noi	1,5	188	-	188	45	38,1
Ocnita	1,1	1607	1591	16	752	46,8
Orhei	1,4	201	162	39	81	40,3
Rezina	4,1	148	1	147	66	44,6
Rîbnița	4,1	16	3	13	10	62,5
Rîșcani	0,4	438	340	98	153	34,9
Slobozia	0,3	41	20	21	15	31,7
Soroca	14,4	2088	2034	54	767	36,7
Strășeni	0,6	66	37	29	722	33,3
Sovorov	2,1	223	1	22	103	46,2
Taraclia	-	184	-	-	-	-
Telenești	0,9	6	1	75	5	83,3
Ungheni	0,9	94	23	71	31	33,0
Fălești	1,1	121	110	11	42	34,7
Florești	3,2	344	259	85	128	37,2
Ceadr-Lunga	5,4	575	239	336	257	44,7
Cimișlia	3,5	873	196	177	156	41,8
Șoldănești	-	71	-	-	-	-
Pe Republică	-	10666	7157	3509	4344	40,7

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

RECENSĂMÎNTUL POPULAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA
Din 1989 (numărul populației de țigani) Populație urbană-7947, rurală -3624
Structura etnică a populației Republicii Moldova, recensământ 1989

Naționalitatea	Populația republicii în mii	Populația urbană	Populația rurală
		În mii	În mii
În total pe republică	4335,4	2020,1	2315,3
Moldoveni	2794,7	935,9	1858,8
Ucraineni	600,4	379,0	221,3
Ruși	562,1	483,7	78,3
Găgăuzi	153,3	63,1	90,4
Bulgari	88,4	40,2	48,2
Evrei	65,8	65,3	0,5
Nemți	7,3	4,5	2,8
Țigani	11,5	7,9	3,6
Alte etnii	59	40,5	18,5

RECENSĂMÎNTUL POPULAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA
Din 1989 (numărul populației de țigani)

Denumirea unităților administrative	Populația rurală și urbană	Denumirea unităților administrative	Populația rurală și urbană
Orașe de însemnătate republicană:			
Chișinău	553	Criuleni	88
Bălți	305	Lazova	24
Bender	150	Leova	11
Tiraspol	116	Nisporeni	862
Soroca	1700	Anenii-Noi	95
Cahul	199	Ocnîța	2035
Raioanele:		Orhei	39
Besarabca		Rezina	44
Briceni	158	Rîbnița	9
Vulcănești	113	Rîșcani	641
Glodeni	208	Slobozia	20
Grigoriopol	9	Soroca	111
Donușeni	59	Strășeni	69
Drochia	158	Sovorov	292
Dubăsari	5	Taraclia	176
Edineț	642	Telenești	6
Cahul	91	Ungheni	46
Călărași	10	Fălești	81
Camenca	10	Florești	239
Cantemir	45	Ceadâr-Lunga	355
Căușeni	53	Cimișlia	120
Comrat	226	Șoldănești	100
Căinari	20	Ialoveni	150
Pe Republică	11571		

SITUAȚIA FAMILIEI ȘI A COPILULUI

Studiu de caz în localitatea Vâlcele, județul Olt

Andreia Scoican

Obiectivele studiului

Studiul de față își propune să identifice resursele comunitare pentru protecția familiei și a copilului. Principalele probleme cu care se confruntă familia și copilul, precum și cauzele și efectele acestora sunt, de asemenea, problematici studiate.

Aspecte metodologice

Lucrarea de față are la bază o metodologie de tip calitativ, datele fiind culese prin metoda interviului în profunzime, ca instrument principal am utilizat ghidul de interviu semistrukturat, cât și o metodologie de tip cantitativ, culegerea datelor realizându-se prin aplicarea de chestionare.

Metoda observației directe a constituit de asemenea, o importantă sursă de date. Cercetarea de teren a avut loc în luna februarie 2003.

Au fost realizate 7 interviuri individuale cu principalii reprezentanți ai autorităților publice locale și ai serviciilor publice din localitatea Vâlcele. Astfel au fost intervievați: secretarul primăriei, reprezentantul serviciilor sociale, directorul școlii 1-4, directorul școlii 1-8, un educator, preotul și medicul din localitate.

Scurtă prezentare a localității

Comuna Vâlcele este situată la circa 27 km de municipiul Slatina, cuprinzând 1059 gospodării. Numărul locuitorilor este de 2283, din care 20% reprezintă populația vârstnică, peste 60 de ani.

Satele comunei sunt: Bărcănești, Vâlcele, Vâlcele de Sus

La rândul lor satele sunt împărțite în cătune astfel:

- Vâlcele: Olteni, Bădia
- Vâlcele de sus: Mandinești, Dealul Mare, Licești

Activitatea economică a comunei este predominant agricolă, numărul populației active în agricultură fiind de aproximativ 1500 de persoane. Suprafețele de teren arabil sunt cultivate cu porumb, grâu, floarea-soarelui, legume și plante de nutreț, în loturi mici individuale. Unitățile zootehnice existente înainte de 1989 s-au desființat, în prezent creșterea animalelor realizându-se doar la nivelul gospodăriilor individuale. Un număr mic de persoane, respectiv 97, lucrează în industrie (în special bărbați), în municipiul Slatina. La nivelul comunei unități industriale nu există. Puțini sunt cei care lucrează în serviciile publice locale, incluzând aici administrația, învățământul și sănătatea.

În comuna Vâlcele sunt înregistrate și societăți cu capital privat: o brutărie, două mori, o sală de calculatoare, un centru de reparat încălțăminte și unități comerciale și de alimentație publică.

Pe teritoriul comunei Vâlcele funcționează două școli:

- Bărcănești - clasele 1-4
- Olteni - clasele 1-8

În comuna Vâlcele funcționează două grădinițe.

Comuna are un cămin cultural, situat în Olteni, reprezentând centrul comunei. De asemenea, comuna dispune de un dispensar situat în Bărcănești, fapt care îl face greu accesibil locuitorilor din satele mărginașe, distanța fiind de până la 3 km. Personalul dispensarului este alcătuit din doi asistenți medicali și un medic. Programul de funcționare al dispensarului asigură permanența doar pe timpul zilei, iar dacă în acest timp are loc o vizită la domiciliul unei persoane, cetățeanul în regim de urgență riscă să nu găsească pe nimeni la dispensar. Cât despre asistența pe timp de noapte, aceasta

este „asigurată” de unul dintre asistenți care locuiește în comună, dar nu la dispensar, ci la domiciliul acestuia.

Surse de venituri pentru familiile din localitate

Lipsa unui loc de muncă este problema centrală de a cărei rezolvare depinde soluționarea celor mai multe probleme ale localității (asigurarea resurselor alimentare, sănătatea și condițiile de locuit) și ameliorarea celorlalte probleme.

O bună parte a populației din Vâlcele, aici incluzând familiile cu copii mulți, tineri fără un loc de muncă stabil sau fără nici o sursă de venit, lucrează ca zilieri în agricultură.

Lucrătorii în agricultură au o situație dintre cele mai dificile, deoarece găsesc foarte rar angajamente în sezoanele de muncă în agricultură. Locurile de muncă sunt prost plătite și abia asigură minimumul de subsistență.

Migrația familiilor dintr-un sat în altul este inexistentă, localitatea fiind omogenă cu privire la condițiile oferite.

„Migrația în localitate aș putea spune că e inexistentă, dacă asta ar însemna să se observe că sunt familii cu preponderență, se mută dintr-un sat în altul în ideea că ar oferi un sat condiții mai bune decât altul, așa ceva nu există, condițiile sunt în general aceleași la nivel de localitate”.(secretar primărie)

În ceea ce privește migrația familiilor în alte localități, este determinată de faptul că pe teritoriul comunei nu există oportunități de angajare. Această migrație sat-oraș (marea majoritate migrând în municipiul Slatina), este un proces reversibil, un număr extrem de mic din persoanele care merg în oraș se și stabilesc acolo, restul întorcându-se la sat. Cei care fac parte din acest proces sunt în majoritate tinerii, cei care au absolvit de curând liceul sau școala profesională. Ei merg acolo în căutarea unui loc de muncă, unii dintre ei știu deja din surse informale (rude, prieteni,) unde trebuie să meargă, alții caută zile întregi un loc de muncă, dar fără rezultat.

De asemenea sunt rare cazurile în care ei găsesc un loc de muncă stabil, pentru că

cei mai mulți sunt angajați în perioadă de probă (de la două săptămâni la o lună) fără plată, sau sunt angajați fără contract de muncă fiind astfel foarte ușor de dat afară.

Venituri din protecția socială

La nivelul comunei, conform Legii 416/2001, prin serviciul de asistență socială se acordă ajutoare sociale precum și ajutoare pentru încălzirea locuinței pe timp de iarnă. Ceea ce este remarcat însă, este faptul că în urma anchetelor sociale efectuate în gospodăriile celor care au solicitat ajutor social s-a observat că nu numai familiile nevoiașe sunt cele care fac apel la astfel de venituri, ci și familii cu un nivel mediu de trai.

Astfel, „s-au înregistrat 130 de cereri de ajutor social, dintre care au fost soluționate favorabil 90” (reprezentantul serviciilor sociale)

Unul din cele mai interesante aspecte care se referă la venituri este cel al alocației pentru copii. Cu toate că această sursă de venituri ar trebui să fie în completarea celor primare, în realitate lucrurile stau exact invers. Astfel, la întrebarea: „Care a fost suma care a intrat în familia dumneavoastră în ultima lună ?” în jur de 90% dintre familiile (cu copii minori) care au fost intervievate au răspuns - *alocația*.

Condiții de locuit

Principalul aspect al problemei locuințelor este numărul mare de persoane nevoite să trăiască într-un spațiu restrâns. Există cazuri când sunt câte 3-4 familii într-o gospodărie și sunt destul de frecvente cazurile în care locuiesc 3-4 persoane într-o singură cameră. Este un fapt obișnuit ca mai multe generații să trăiască sub același acoperiș. Această aglomerare din case este, în unele cazuri, motivul principal al conflictelor între generații și al certurilor dintre familii. Un caz deloc de neglijat este cel al unei familii cu 11 copii, 4 dintre ei fiind căsătoriți, iar ceilalți 7 locuind împreună cu părinții într-o singură cameră. Casa acestora are în componență două camere, respectiv o încăpere pentru gătit și una de dormit. Casa este despărțită printr-un perete de un pătur de cereale. Părinții copiilor nu au un serviciu, ei lucrează ca zilieri în sezoanele de muncă

Alimentația

Insuficiența alimentației este mai pronunțată în familiile cu mulți copii, în care doar un singur membru al familiei poate merge la muncă, sau în cazul în care aceste familii nu au în gospodăria proprie nici animale nici păsări.

În cazul familiilor cu mulți copii, un motiv în plus pentru aceștia de a merge la școală îl reprezintă cornul și laptele, din care fac „sursa” de hrană pentru ceilalți frați sau chiar pentru întreaga familie. „...în urma anchetelor sociale efectuate la unele familii în vederea acordării burselor sociale și a ajutoarelor sociale, s-a constatat că aproximativ trei sferturi din aceste familii sunt sărace. Ele au în întreținere 2 - 6 copii și trăiesc sub nivelul mediu de trai. Pot spune că, în cazul lor, condițiile de viață sunt nesatisfăcătoare. De asemenea, s-a constatat că datorită gradului ridicat de sărăcie cu care se confruntă în prezent societatea românească, la noi, în general în mediul rural, aceste familii nu au în gospodăriile proprii nici animale și nici păsări de la care copiii acestora să poată consuma produsele alimentare. Prin ajutoarele sociale acordate s-a urmărit ajutarea acestor familii în sensul de a-și putea procura în limita sursei de venit existente produse din carne și produse lactate necesare bunei creșteri a copiilor.”(persoana investită cu probleme de asistență socială, din cadrul primăriei)

Educația

Alături de problema veniturilor, problemele referitoare la condițiile de locuit și alimentație concură în a restrânge accesul copiilor la învățământ. Accesul la învățământ descrește o dată ce formele de învățământ avansează. Măsurile guvernamentale luate până în prezent pentru a crește șansele de acces ale întregii populații la învățământ sunt: condiționarea plății alocației pentru copii de prezența la școală și acordarea unor burse pentru elevi.

Ca o consecință a acestei condiționări, numărul de copii din învățământul primar și gimnazial crește, prezența este relativ ridicată, iar abandonul școlar inexistent. Numărul copiilor

absolvenți de gimnaziu este foarte ridicat dar nu puține sunt situațiile în care, din cauza problemelor materiale procesul de educație se oprește aici, numărul absolvenților de liceu din mediul rural fiind într-o continuă scădere. „...starea materială a părinților îi afectează și pe copii.”(director școală 1-8)

„...se știe că viața la țară nu e tocmai cum ar trebui să fie, deci condițiile de viață ale copiilor sunt modeste, de asemenea sursele informaționale tot din această cauză lipsesc sau sunt în număr limitat se rezumă la un televizor alb-negru în marea lor majoritate mă refer și de un aparat de radio. Nu cunosc cazuri la nivelul satului Bărcănești decât o singură familie care dispune de un calculator....”(director școală 1-4)

La nivelul comunei Vâlcele funcționează două școli.

- Școala generală cu clasele 1-4 cu un efectiv de 49 de elevi repartizați astfel:

11 elevi clasa I,
15 elevi clasa a II-a,
11 elevi clasa a III-a și
12 elevi clasa a IV-a

În această unitate școlară toate cadrele didactice sunt calificate.

- Școala generală cu clasele 1-8 are un efectiv de 192 de școlari. Aceasta este situată în centrul comunei, adică la o distanță de 3 km de cel mai îndepărtat cătun.

Timpul necesar al unui copil pentru a ajunge la școală fiind de 30 de minute pe timpul verii. Pe timp de iarnă transportul școlar este o adevărată problemă a copiilor.

Relații cu autoritățile locale

Primăria este instituția la care fac referire cel mai frecvent subiecții intervievați. Primăria devine după 1989, instanța cea mai solicitată pentru a interveni în rezolvarea problemelor pe care le au oamenii. Cele mai frecvente tipuri de solicitări sunt: cererile individuale pentru atribuirea de loturi de pământ, de teren de

casă, de a folosi islazul pentru animale, de acordarea ajutorului social, sau a altor ajutoare materiale speciale (incendii, înmormântări); sau solicitări de grup precum: introducerea unei rețele de apă potabilă și gaze, asigurarea transportului școlar pentru copii.

Imaginea pe care locuitorii comunei o au despre primar și primărie este de multe ori negativă și are la bază mai multe cauze. Cea mai importantă dintre ele este nerezolvarea solicitărilor individuale sau de grup ale oamenilor.

O altă instituție la care se face des referire este dispensarul

Situația copiilor aflați în dificultate

Principala problemă cu care se confruntă familia și copilul în comuna Vâlcele este de natură materială.

„Aș considera că principalele probleme ar fi lipsa banilor, a locurilor de muncă, gradul ridicat de sărăcie.”(reprezentant servicii sociale la nivelul primăriei)

„Principalele probleme sunt de natură materială. Să spun că sunt familii care nu au posibilitatea să-și asigure un trai decent, să-și poată permite să cumpere ceea ce ar trebui așa în mod normal....”(secretar primărie)

Problemele însă nu se opresc aici, neajunsurile materiale generează o serie de probleme care afectează copilul mai devreme sau mai târziu.

Abandonul copilului

La naștere copilul este imediat înregistrat, după aceasta, el capătă dreptul la un nume, cât și dreptul de a-și cunoaște părinții, ș.a.

În cazul unui copil abandonat aceste drepturi nu sunt respectate, el fiind privat de drepturile de mai sus cât și de multe altele.

Condițiile precare de viața pe care le au locuitorii din comuna Vâlcele și mai ales condițiile pe care aceștia le pot oferi copiilor lor nu constituie o piedică pentru a avea mai mulți de doi copii, dar nici un motiv pentru a-i abandona.

În comuna Vâlcele începând cu 1990 și până în prezent au fost înregistrate 3 cazuri de abandon, acestea având la bază cauze de ordin economico-social și educațional.

Cauzele de ordin economic sunt reprezentate în primul rând de accentuarea fenomenului de sărăcie.

Din punct de vedere social se constată o dizolvare a familiei, dizolvare influențată de situația economică.

Privind educația, în mediul rural lipsa informării asupra mijloacelor contraceptive este foarte frecventă, femeia apelând direct la avort.

„Putem spune că la nivel de comună am avut un număr restrâns de cazuri de copii abandonați mai precis trei cazuri și aceștia proveniți din familii dezorganizate.”

Persoanele intervievate au avut percepții asemănătoare, aproape identice chiar, în caracterizarea familiilor cu risc mare de abandon al copilului, în sensul că abandonul apare în cazul familiilor dezorganizate, în cazul în care mama are o vârstă mică sau nu este căsătorită, dar și în cazul familiilor cu un nivel de educație scăzut, acolo unde consumul de alcool este ridicat și nu în ultimul rând unde posibilitățile materiale sunt reduse.

„Familiiile cu risc mare de abandon al copiilor sunt familiile foarte sărace sau sunt copii abandonați, proveniți din afara căsătoriei, mamele ne-având condiții de a-și crește acești copii.”(medic)

„...în cazul abandonului. Păi în primul rând familiile dezorganizate, familiile dezmembrate care scapă copiii de sub control sau care le acordă o educație necorespunzătoare. În al doilea rând ar trebui să luăm în calcul și problema materială, pentru că foarte mulți tineri sunt șomeri fără indemnizație, adică fără nici un fel de loc de muncă, singura sursă de venit este o alocație, un ajutor social, o bursă sau că mai merge pe la unul sau altul cu ziua, dar asta știu eu numai ocazional.”

(director școală I-4)

„Am putea spune că sunt oameni iresponsabili, dar totuși sunt mai multe aspecte care împreună contribuie la acest lucru, care din fericire localitatea noastră sunt destul de rare, de asemenea aceste familii sunt familii dezorganizate.”(reprezentant servicii sociale la nivelul primăriei)

Copii în instituții

În comuna Vâlcele nu există instituții specializate pentru ocrotirea copilului, acestea aflându-se în municipiul Slatina.

Sunt cazuri în care datorită posibilităților materiale scăzute familiile apelează la Centrele de Plasament de pe raza municipiului Slatina, astfel în comuna Vâlcele există 5 astfel de cazuri, având copii cu vârste cuprinse între 14-18 ani.

Copiilor asistați de Centrul de Plasament li se asigură masă și cazare, precum și îmbrăcăminte, încălțăminte și rechizite școlare pe perioada anului școlar.

Bibliografie

Andrei Novak, Evaluarea calităților unor servicii sociale și autorități publice, CIDE, București, 1992

Gabriel Mațăuan, Metode de evaluare a programelor sociale, Calitatea vieții, Anul 6, Nr.1-2, 1995

M. Voinea, Sociologia familiei, Editura Universității București, Facultatea de Sociologie-Psihologie-Pedagogie, Catedra de Sociologie, București, 1993;

E. Zamfir, C. Zamfir – Politici sociale, România in context european, Edit. Alternative, București, 1995

Dicționar de sociologie, coordonatori C. Zamfir, L. Vlăsceanu, Editura Babel, București, 1998;

IMPACTUL FENOMENULUI DE ÎMBĂTRÂNIRE DEMOGRAFICĂ LA NIVELUL SOCIETĂȚII

Marilena Avram

Procesul de îmbătrânire demografică a populației este un fenomen îngrijorător cu care se confruntă nu numai România, ci întreaga lume. Datele statistice atrag atenția asupra unei transformări demografice fără precedent care arată că, la nivel mondial, numărul de persoane cu vârsta de peste 60 de ani va crește de la 600 de milioane, cât este în prezent, la aproape 2 miliarde în 2050. Astfel, speranța de viață în întreaga lume se va mări de la 66 la 77 de ani, iar populația de peste 60 de ani va crește cu 10-21%. Săptămânalul german "Der Spiegel" susținea faptul că „acest fenomen, singular în istoria omenirii, este similar cu ultimul val de ciumă din Evul Mediu, din punct de vedere al repercusiunilor asupra societății, economiei și politicii”.

La nivelul țării noastre, procesul îmbătrânirii demografice, instalat în urmă cu 30 de ani continuă să progreseze. Înainte de 1990, îmbătrânirea demografică era în România mai redusă decât în cele mai multe dintre țările Europei pentru că nivelul natalității se situa la valori superioare mediei europene. Populația de 60 de ani și peste reprezenta 16%, comparativ cu 18-19% în țările cu populația cea mai îmbătrânită. În condițiile scăderii dramatice a natalității în anii 1990 și a menținerii acesteia la un nivel foarte scăzut, îmbătrânirea demografică s-a accelerat și astăzi ne situăm în apropierea țărilor cu valorile cele mai ridicate.

Prof. univ. dr. Vasile Ghețau afirma într-un interviu acordat cotidianului „Adevărul”² că „există suficient temei pentru a putea vorbi de o situație demografică gravă, mai ales după publicarea rezultatelor preliminare ale recensământului din martie 2002 [...]Datele recensământului au confirmat tendințe negative cunoscute dar au adus și

elemente noi în cunoașterea dimensiunii derapajului demografic în care se află România și, ceea ce este mai grav, aceste date alimentează teza imposibilității schimbării tendințelor, cel puțin pe termen mediu. Dimensiunea deteriorării este de așteptat să se amplifice, prin logica conexiunilor specifice demograficului și prin impactul contextului internațional. Mai mult, după 14 ani de declin demografic și de iremediabilă agravare a dezechilibrelor din structura pe vârste a populației, și având în față evoluții similare certe în anii următori, mă tem că România nu mai are cum să iasă din actualele caracteristici ale situației demografice”.

Există o serie de factori, de natură și forță diferite, care au dus la accentuarea procesului de îmbătrânire demografică. Cauza principală a îmbătrânirii populației o reprezintă *scăderea natalității*. Aceasta determină schimbarea structurii de vârstă a populației prin creșterea ponderii bătrânilor și scăderea ponderii tinerilor. Dacă în urmă cu 50 de ani ponderea bătrânilor era de 7% din populația totală, astăzi aceasta depășește 18%. Tineretul reprezintă în prezent mai puțin de o cincime din populație, față de o treime cât era în urmă cu câteva decenii³.

Scăderea natalității poate fi pusă pe seama realităților economice și sociale de după 1989. Fără îndoială că *sărăcia*, care afectează o mare parte a populației, este un motiv suficient pentru ca oamenii să nu-și mai „permită” un copil. Există însă și alți factori care au favorizat trendul descendent al fenomenului. Aceștia pornesc de la schimbările tot mai rapide care s-au produs de-a lungul anilor, schimbări care au influențat comportamentul individual. Într-o măsură tot mai mare, tinerii adoptă o atitudine nouă vis-a-vis de căsătorie, familie și copil, preferând modelul familiei

occidentale; copiii mai puțini și de o calitate mai bună. Dacă în România, înainte de 1990, rata nupțialității a fost în mod constant ridicată, datorită unui model cultural în care căsătoria se încheia la o vârstă tânără, iar instituția căsătoriei tradiționale nu a suferit erodări importante ca în alte părți ale Europei, după anii 1990 ea a intrat în declin. Numărul de căsătorii a început să scadă, vârsta medie la căsătorie este în creștere, ca și cea a mamelor la nașterea copilului.

O altă cauză a îmbătrânirii demografice poate fi pusă pe seama înjumătățirii ratei fertilității (de la 5-6 copii la 2-3 pentru o femeie), aceasta putând fi considerată una din principalele consecințe ale campaniilor de propagare a mijloacelor de contracepție.

În același timp, după 1996, *mortalitatea pe vârste* s-a înscris pe o pantă descendentă. Una din explicații ar fi accesul femeilor la contracepție și întreruperea sarcinii după 1989. Pe de o parte, eliminarea sarcinilor nedorite și a numeroaselor urmări ale acestor sarcini (inclusiv copii nedorți) a avut un evident efect pozitiv asupra sănătății femeii. Pe de altă parte, datele statistice evidențiază o mortalitate pe vârste mai mică în rândul copiilor născuți după 1989.

Demografii cehi însă avansează trei factori explicativi ai scăderii mortalității⁴:

≈ o schimbare în stilul de viață al individului în condițiile unei activități profesionale în sector privat;

≈ disponibilitatea și folosirea medicamentelor și tehnologiilor medicale de ultimă generație, mai eficiente și cu efecte adverse mai mici;

≈ o mai mare igienă nutriționistă.

Alături de scăderea natalității și a mortalității pe vârste asistăm și la creșterea speranței de viață care, potrivit Institutului Național de Statistică a ajuns, în anul 2001, la aproape 68 de ani la bărbați și la 75 de ani la femei (cu 1 și respectiv aproape 2,5 ani mai mult decât în anul 1989).

Acest fenomen de mare impact asupra îmbătrânirii populației este "ceva

asemănător cu spargerea unui balon umplut cu aer", după cum afirma Joseph Chamie, demograful-șef al Națiunilor Unite.

Un alt factor care influențează declinul demografic și accentuează dimensiunea scăderii numărului populației se referă la *migrația externă*. După datele recensământului, între 1992 și 2002 populația României s-a diminuat cu 1,1 milioane de locuitori. Această situație poate avea la bază trei surse: scăderea naturală a populației (aproximativ 300.000 de persoane); scădere prin emigrație legală (aproximativ 150.000 persoane) și o pierdere de 650.000 de locuitori care nu poate fi atribuită decât migrației externe necunoscute statistic și omisiunilor de înregistrare la recensământ, acestea din urmă fiind însă ne semnificative. Statisticile arată că numărul celor care emigrează legal este în scădere, 10-15.000 de persoane în ultimii ani, din cauza politicilor din ce în ce mai restrictive și mai selective adoptate de țările dezvoltate în materie de imigrație. Din rândul celor care emigrează cea mai mare pondere o au tinerii, de regulă cu studii superioare și având chiar anumite pofile profesionale. Situația actuală nu este atât de îngrijorătoare, dat fiind faptul că stagnarea economiilor occidentale nu reclamă mână de lucru străină decât foarte punctual. Specialiștii preconizează însă că, atunci când va fi reluată creșterea economică în aceste țări, volumul emigrației din țările aflate în tranziție va crește, ceea ce va atrage după sine o serie de consecințe negative pentru acestea.

Dacă din punct de vedere economic România nu pierde ca țară din această emigrație, dimpotrivă, cei care lucrează în străinătate aducând, prin transferuri, venituri la buget, din perspectivă demografică însă, lucrurile stau diferit. Populația tânără aflată în străinătate accentuează conjunctura demografică negativă (fie și numai prin amânarea căsătoriei, a venirii copiilor ori a stabilirii definitive în străinătate).

Specialiștii Institutului de Cercetare a Calității Vieții avertizează că, după 2005, când generațiile reduse

numeric de după 1990, respectiv tinerii, vor intra în rândul populației apte de muncă, efectele procesului de îmbătrânire a populației se vor resimți nu numai la nivel macrosocial și macroeconomic, cât și la nivelul fiecărui individ în parte.

Dat fiind că ritmul de îmbătrânire în țările aflate în curs de dezvoltare este mult mai rapid decât cel din țările dezvoltate, spre deosebire de ultimele, țările în curs de dezvoltare nu vor avea suficient timp pentru a se adapta fenomenului îmbătrânirii demografice. Impactul acestui fenomen devine tot mai evident pe măsură ce rata de dependență a persoanelor vârstnice crește în mod substanțial. Statisticile arată că între anii 2000 și 2050 rata de dependență se va dubla în multe dintre regiunile dezvoltate și se va tripla în cele mai puțin dezvoltate⁵.

În timp ce îmbătrânirea demografică a avut o evoluție relativ lentă în timp în țările dezvoltate, dat fiind că scăderea natalității a fost relativ liniară. România se confruntă astăzi cu o accelerare a îmbătrânirii demografice. Astfel, dacă societățile dezvoltate au putut mai ușor și cu resurse etalate în timp să găsească soluții și să se adapteze la inconvenientele procesului (îndeosebi creșterea rapidă a cheltuielilor de asigurări sociale și medicale), România este nevoită să facă față acestui proces și implicațiilor sale în condițiile unor resurse financiare extrem de fragile.

Paradoxal, soluția redresării în această situație de declin demografic nu constă în inversarea evoluției cauzelor principale ale îmbătrânirii, anume: creșterea natalității, reducerea mortalității și stoparea sau diminuarea măcar a migrației. Reducerea mortalității este posibilă însă efectele ei asupra creșterii naturale nu pot fi decât mici. V. Ghețu susține că experiența țărilor dezvoltate arată că o scădere a intensității mortalității pe vârste (și creșterea corespunzătoare a duratei medii a vieții) nu înseamnă automat și o reducere a numărului total de decese (deci a ratei mortalității generale) pentru că ceea ce se poate câștiga printr-o mortalitate pe vârste mai redusă se compensează prin efectele îmbătrânirii demografice și rata mortalității generale

rămâne staționară ori crește. Așa se explică de ce acest indicator are în multe țări dezvoltate o valoare similară cu cea din România, deși durata medie a vieții este în aceste țări cu 7-8 ani mai ridicată. Inversarea tendințelor fluxurilor de migrație externă ar fi însă o utopie, mai ales după intrarea României în Uniunea Europeană

Se ajunge astfel la constatarea că orice redresare de durată a actualei situații demografice impune creșterea natalității, de fapt, a fertilității populației, măsurată prin numărul mediu de copii pe care îi naște o femeie de-a lungul vieții fertile (între 15 și 50 de ani). Sociologii apreciază că nivelul fertilității care ar asigura simpla înlocuire în timp a generațiilor este cu puțin peste doi copii la o femeie (ținând cont că vorbind de o femeie ne referim de fapt la un cuplu și că la naștere din 100 de născuți 49 sunt fete și 51 sunt băieți). Fertilitatea din ultimii ani ar asigura numai 1,3 copii la o femeie, departe de nivelul care ar asigura înlocuirea generațiilor în timp (Comisia Națională de Statistică). În situația economică și socială în care se află România astăzi nu există argumente care să susțină posibilitatea creșterii fertilității la 2,1 copii în anii următori. Acest lucru nu se întâmplă nici în țările europene dezvoltate unde fertilitatea se afla de mai multă vreme sub nivelul reclamat de înlocuirea în timp a generațiilor.

Ceea ce se resimte din ce în ce mai mult astăzi este presiunea pe care o exercită numărul tot mai mare de pensionari asupra populației active. Declinul demografic, cauzat de procesul de îmbătrânire a populației generează creșterea cheltuielilor pentru pensii. Această creștere are loc pe fondul unui deficit al bugetului asigurărilor sociale de stat, apărut încă din 1995 și care a crescut semnificativ în anul 2000, ca urmare a recorelării pensiilor. Noua lege a pensiilor încearcă o reechilibrare a raportului dintre pensionari și persoane active prin mărirea substanțială a perioadei de activitate obligatorie și penalizarea pensionărilor anticipate.

Pensia de stat însă este și va continua să rămână destul de mică, ceea ce nu permite și nu va permite pensionarului să ducă un mod de viață decent. În

consecință, se prevede crearea unui sistem complex de pensii prin introducerea componentei capitalizate administrată privat, componenta capitalizată urmând să funcționeze prin crearea unor fonduri de pensii atât cu caracter obligatoriu, cât și opțional.

Cu toate acestea însă, creșterea ratei de dependență a persoanelor vârstnice este, prin ea însăși, doar unul din factorii care pot influența capacitatea unei națiuni de a asigura securitatea venitului pentru vârstnici, în același timp asigurând o creștere economică. O abordare mult mai completă ar introduce și alți factori, precum ⁶:

- Oportunitățile acordate persoanelor peste 50 de ani de a continua să muncească;

- Ratele de șomaj și ratele de angajare în rândul femeilor precum și vârsta intrării în câmpul muncii, toate acestea influențând, per total, rata de dependență, care afectează venitul național și cheltuielile;

- Punerea în practică a noilor tehnologii, ceea ce ar putea duce la creșterea productivității individuale precum și a veniturilor la nivel național;

- Politicile demografice care ar putea avea în vedere, de exemplu, creșterea populației infantile prin intermediul politicilor pro-nataliste, sau creșterea populației adulte prin intermediul politicilor pro-imigraționiste;

- Atragerea de investiții în țările cu populație tânără, ceea ce ar putea duce, simultan, la crearea de locuri de muncă pentru tineri și la creșterea veniturilor pentru pensionari;

Chiar dacă nu există perspective de redresare pe termen mediu, cel puțin, și chiar dacă evoluțiile negative vor continua și se vor amplifica pe termen lung prin mecanisme și dinamici interne proprii, acest lucru nu trebuie să atragă după sine o atitudine pasivă și victimizată. Am putea privi lucrurile, într-un optimism puțin exagerat ce-i drept, din perspectiva faptului că longevitatea este una dintre realizările majore ale umanității, iar provocarea cea mai mare va fi aceea de a adapta societățile noastre la aceasta nouă realitate, schimbând atitudinile și

introducând noi măsuri politice și social-economice.

Planul Internațional de Acțiune privind Persoanele Vârstnice, adoptat la Madrid de cea de-a doua Adunare Mondială privind persoanele vârstnice, subliniază faptul că populației vârstnice trebuie să i se acorde posibilitatea de a continua să ia parte la activitățile de producție ale societății. Aceste persoane trebuie să își îndeplinească rolul în cadrul familiilor lor și în comunitate, incluzând participarea acestora pe piața muncii, atâta timp cât acestea vor dori și au posibilitatea în concordanță cu legislația din fiecare țară.

Ceea ce s-ar putea „plia“ mai bine pe realitățile României ar fi implementarea unei politici sociale de suport, al cărei scop este responsabilizarea deciziei de a da naștere copiilor și de a reduce natalitatea nedorită, pentru creșterea calității sociale a copilului. În locul unui sprijin material direct pentru familiile cu copii, specialiștii consideră că ar fi mai necesară orientarea către pătura de mijloc a populației impunându-se creșterea calității și accesibilității serviciilor sociale, precum și reducerea impozitelor și a tarifelor la așa-numitele servicii de suport.

Bibliografie:

- Demografic statistics, edițiile 1998 și 1999, Eurostat
- ²Cotidianul „Adevărul”(arhiva), 2002, iulie, nr.36
- ³Statistic in Focus (populations and social conditions): „first results of the demografic data collection for 1998 in Europe”, nr.12/1999, Eurostat
- ⁴Hooyman, Nancy r. & H. Asuman Kiyak, Productive Ageing: Paid and nonpaid roles and activities, Social Gerontology: a multi-disciplinary perspective (2001)
- ⁵Propositions de reglements des Fonds structureles 2000-2006 – analyse comparee, 1998, Commission Europeenne
- ⁶„Towards a Europe for all ages – promoting prosperity and intergenerational solidarity” – COM(99)221 final 1999.